

Πληροφορίες: Αντωνία Παυλή, Φανή Προβή

Αθήνα: 29.06.2022

Αρ. Πρωτ.: 949

ΠΡΟΣ: κα. Γ. Βαλατσού, Υπηρεσιακή Γραμματέας Υπουργείου
Εσωτερικών

ΚΟΙΝ: «Πίνακας Αποδεκτών»

ΘΕΜΑ: «Δράση του Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας της Ε.Σ.Α.μεΑ. για την υποστήριξη του Σημείου Αναφοράς του Υπουργείου Εσωτερικών για την ορθή εφαρμογή των απαιτήσεων της Σύμβασης και των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής των Η.Ε. για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες»

Αξιότιμη κυρία Βαλατσού,

Η Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (Ε.Σ.Α.μεΑ.) - που αποτελεί την τρίτοβάθμια κοινωνική και συνδικαλιστική οργάνωση των ατόμων με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους στη χώρα και επίσημα αναγνωρισμένο δια του ν. 2430/96 (ΦΕΚ 156Α/10.7.96) Κοινωνικό Εταίρο της ελληνικής Πολιτείας σε ζητήματα αναπηρίας - στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση 2014-2020», υλοποιεί το Έργο «Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας»¹, το οποίο συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και την Ελλάδα. Σκοπός του Παρατηρητηρίου είναι η παραγωγή έγκυρης πληροφόρησης, τεκμηρίωσης και επιστημονικής γνώσης για τα θέματα της αναπηρίας στην Ελλάδα και η συμβολή στη διαμόρφωση πολιτικών που θα εξασφαλίσουν ίσα δικαιώματα και ευκαιρίες για τα άτομα με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις και τις οικογένειές τους.

¹ Εφεξής «Παρατηρητήριο»

Το Παρατηρητήριο, λαμβάνοντας υπόψη τον κρίσιμο ρόλο της τομεακής και περιφερειακής διάστασης των πολιτικών υλοποίησης της Σύμβασης των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (CRPD),² που η Ελλάδα κύρωσε με το ν. 4074/2012 και δεσμεύεται να εφαρμόσει τις απαιτήσεις που αυτή περιλαμβάνει, σχεδίασε και υλοποιεί κατά την τρέχουσα προγραμματική περίοδο τη δράση ΠΕ9, με αντικείμενο την «Παροχή υποστήριξης στα Επιμέρους Σημεία Αναφοράς (Υπουργεία και Περιφέρειες) για την ορθή εφαρμογή των απαιτήσεων της Σύμβασης και των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής σε Κεντρικό και Περιφερειακό Επίπεδο».

Στο πλαίσιο των απαιτήσεων της Σύμβασης, τον Σεπτέμβριο του 2019 η Επιτροπή προέβη σε εποικοδομητικό διάλογο με την αντιπροσωπία του ελληνικού κράτους, κατά τη διάρκεια του οποίου εξετάστηκε κατά πόσο το ελληνικό κράτος έχει εναρμονιστεί με τις διατάξεις της Σύμβασης. Απόρροια αυτού του εποικοδομητικού διαλόγου ήταν η δημοσίευση των Τελικών Παρατηρήσεων και Συστάσεων³ της Επιτροπής προς την Ελλάδα, μέσω των οποίων επισημαίνονταν τα σημεία εκείνα στα οποία η ελληνική Πολιτεία όφειλε να εργαστεί περαιτέρω, στο πλαίσιο τήρησης των δεσμεύσεων που απορρέουν από την κύρωση της Σύμβασης. Η δημοσίευση των Τελικών Παρατηρήσεων σε συνδυασμό με τους διαρκείς αγώνες για την ικανοποίηση των πάγιων αιτημάτων του αναπηρικού κινήματος, οδήγησαν το 2020 στην υιοθέτηση του πρώτου *Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία* (εφεξής ΕΣΔ)⁴, που, παρά τις όποιες αδυναμίες του, αποτελεί έναν οδικό χάρτη για την άρση των εμποδίων και της διάκρισης που βιώνουν τα άτομα με αναπηρία σε όλους τους τομείς ζωής με περισσότερο συστηματικό τρόπο.

² Εφεξής «Σύμβαση»

³ Οι Τελικές Παρατηρήσεις και Συστάσεις της Επιτροπής είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα των Ηνωμένων Εθνών στο:

<https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhskOcz9c06iPa1r3wEJzoMtZPRIsn2F8be6qzYChDHrmBTMH%2bqHKEyy9lkiKsnfl7vYm%2b%2fX3mXiOTCPBgssnHiOpTdzNgr31DcGr9iV91p4N2> Επίσης, η Ε.Σ.Α.με.Α., με δική της πρωτοβουλία, μετέφρασε τις Τελικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής στην [ελληνική γλώσσα](#) αλλά και σε [εύκολο για ανάγνωση](#) (easy-to-read) για την περαιτέρω διάχυση τους στην ελληνική κοινωνία.

⁴ Εφεξής «ΕΣΔ»

Αξιοποιώντας το υψηλό επίπεδο τεχνογνωσίας και την πολυετή εμπειρία που η Ε.Σ.Α.μεΑ. και το «Παρατηρητήριο» διαθέτουν στα ζητήματα αναπηρίας, η δράση μας έχει σκοπό να συνδράμει την Πολιτεία και τα επιμέρους σημεία αναφοράς στην ορθή και αποτελεσματική εφαρμογή των απαιτήσεων της Σύμβασης σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Ειδικότερα, ως προς τα Επιμέρους Σημείων Αναφοράς των Υπουργείων, η δράση στοχεύει να συνδράμει στη βέλτιστη υλοποίηση των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής, μέσω:

- Της εξειδίκευσης της δικαιωματικής οπτικής της αναπηρίας, στο πεδίο αρμοδιοτήτων του Υπουργείου αναφοράς
- Της αποτύπωσης της υφιστάμενης κατάστασης των ατόμων με αναπηρία στο πεδίο αρμοδιοτήτων του Υπουργείου σας υπό το πρίσμα της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας
- Του προσδιορισμού των κενών και των προκλήσεων που απορρέουν από τον υφιστάμενο πολιτικό σχεδιασμό και την έως σήμερα πορεία υλοποίησης του ΕΣΔ και των τομεακών σχεδίων δράσης του Υπουργείου αναφοράς
- Της διατύπωσης συγκεκριμένων προτάσεων και συστάσεων, καθώς και της διάθεσης συνοδευτικού υλικού και πληροφόρησης που μπορεί να φανούν χρήσιμα και να διευκολύνουν την υλοποίηση του έργου του Επιμέρους Σημείου Αναφοράς του εκάστοτε Υπουργείου.

Λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των νομικών και πολιτικών δεσμεύσεων της χώρας, όπως αυτές απορρέουν από το εθνικό και ευρωπαϊκό/διεθνές πλαίσιο για την αναπηρία⁵, στο παρόν κείμενο, επικεντρωνόμαστε στα ζητήματα που άπτονται της αρμοδιότητας του Υπουργείου Εσωτερικών και αφορούν στο δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία στην πολιτική συμμετοχή.

⁵ Οι νομικές και πολιτικές δεσμεύσεις της χώρας, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο είναι οι ακόλουθες: Η Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες (ν. 4074/2012), οι κατευθυντήριες και οργανωτικές διατάξεις για την εφαρμογή της Σύμβασης στο ελληνικό θεσμικό πλαίσιο (ν. 4488/2017), ο [Χάρτης Θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ε.Ε.](#), ο [Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων](#), η [Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία 2021-2030](#), το Κανονιστικό Πλαίσιο των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων (ΕΔΕΤ), η [Agenda 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη](#).

Μέσω αυτής της επικοινωνίας μας, πέραν των άλλων, ευελπιστούμε να εγκαινιάσουμε έναν σταθερό δίαυλο επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ της Ε.Σ.Α.μεΑ. και του Επιμέρους Σημείου Αναφοράς του Υπουργείου σας.

Συνοπτική περιγραφή υφιστάμενης κατάστασης

Παρά τις Συνταγματικές επιταγές και το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο που διασφαλίζει και προστατεύει το δικαίωμα στην πολιτική συμμετοχή όλων των Ελλήνων πολιτών, με ή χωρίς αναπηρία, τα άτομα με αναπηρία αντιμετωπίζουν διάφορα εμπόδια που θέτουν φραγμούς σε ότι αφορά την άσκηση και απόλαυση του δικαιώματός τους στην πολιτική συμμετοχή. Τα εμπόδια αυτά, σχετίζονται: α) με την κατηγορία και την βαρύτητα της αναπηρίας, με τα άτομα με ψυχικές, ψυχοκοινωνικές και νοητικές αναπηρίες να είναι περισσότερα ευάλωτα, β) με το φύλο, αφού η πολιτική συμμετοχή των γυναικών με αναπηρία είναι περισσότερο περιορισμένη σε σχέση με αυτή των ανδρών με αναπηρία, γ) με την πρόσβαση στη πληροφορία, δ) με τις εκλογικές διαδικασίες και το κατά πόσο αυτές είναι προσβάσιμες στα άτομα με αναπηρία ε) με το έντυπο υλικό που χρησιμοποιείται στην εκλογική διαδικασία κ.ο.κ.

Ένας από τους πιο σημαντικούς φραγμούς που περιορίζει το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία στην Ελλάδα -όπως και σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁶ και του κόσμου- στην πολιτική συμμετοχή, είναι ο θεσμός της δικαστικής συμπαράστασης. Πιο συγκεκριμένα, τα άτομα που βρίσκονται υπό καθεστώς δικαστικής συμπαράστασης χάνουν αυτόματα και το δικαίωμα ψήφου. Η αιτία πίσω από αυτό τον περιορισμού είναι ότι ένα άτομο, λόγω της νοητικής ή ψυχοκοινωνικής αναπηρίας του, αντιμετωπίζεται ως ανίκανο να αποφασίσει για οτιδήποτε αφορά τη ζωή του.

Εκτός από τα άτομα που στερούνται των πολιτικών τους δικαιωμάτων τους λόγω του υφιστάμενου εθνικού νομοθετικού πλαισίου δικαστικής συμπαράστασης,

⁶ European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). (2014). *The right to political participation of persons with disabilities: Summary*. Ανακτήθηκε στις 12 Δεκεμβρίου 2021 από https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-political-participation-persons-disabilities-summary-0_en.pdf και Pater, Krzysztof (2019). "Real rights of persons with disabilities to vote in European Parliament elections: Information report". *European Economic and Social Committee*. Ανακτήθηκε στις 12 Δεκεμβρίου 2021 από <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/publications-other-work/publications/real-rights-persons-disabilities-vote-european-parliament-elections-information-report>

υπάρχουν και άλλα άτομα με αναπηρία, όπως τα άτομα με σοβαρές κινητικές αναπηρίες που διαβιούν σε ιδρύματα κλειστού τύπου, τα οποία ενώ μπορούν να ασκήσουν το εκλογικό τους δικαίωμα, επίσης το στερούνται, με έμμεσο όμως τρόπο. Στην περίπτωση αυτή οι αιτίες πίσω από αυτή τη «στέρηση» πρέπει να αναζητηθούν: i) στη μη-προσβασιμότητα της πλειοψηφίας των εκλογικών κέντρων της χώρας, ii) στην απαγόρευση μεταφοράς της κάλπης εκτός του εκλογικού τμήματος, και iii) στην έλλειψη κάποιας σχετικής διάταξης ή ρύθμισης που να προβλέπει τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσαν να ασκήσουν το δικαίωμα ψήφου οι πολίτες που αδυνατούν να μεταβούν στα εκλογικά κέντρα, όπως για παράδειγμα πρόβλεψη για τη μεταφορά τους σε αυτά ή χρήση εναλλακτικών τρόπων ψηφοφορίας.⁷

Επιπρόσθετα, η μη προσβασιμότητα των εκλογικών κέντρων αποτελεί αποτρεπτικό παράγοντα για τα άτομα με αναπηρία και δη για τα άτομα με κινητικές αναπηρίες και τους χρήστες αναπηρικών αμαξιδίων στο να ασκήσουν το δικαίωμα ψήφου τους. Παραδείγματος χάρη, είναι συχνό το φαινόμενο οι χρήστες/τριες αναπηρικών αμαξιδίων να ασκούν το δικαίωμα ψήφου τους στο δρόμο, στο αυτοκίνητό τους ή στην τουαλέτα με τη συνδρομή του δικαστικού αντιπροσώπου που φέρει την ευθύνη της ομαλής διεξαγωγής της εκλογικής διαδικασίας στα κατά τόπους εκλογικά κέντρα εξαιτίας της αδυναμίας μετακίνησης της κάλπης εκτός της αίθουσας στην οποία λαμβάνει χώρα η διαδικασία της ψηφοφορίας.

Ωστόσο, τα εμπόδια δεν αφορούν μόνο τις κτιριακές εγκαταστάσεις των εκλογικών κέντρων, αλλά και τον χρησιμοποιούμενο εξοπλισμό και εκλογικό υλικό, όπως: μη προσβάσιμα στα άτομα χαμηλού αναστήματος ή/και στους/στις χρήστες/στις αναπηρικού αμαξιδίου παραβάν (ο πάγκος που βρίσκεται εντός του παραβάν είναι αρκετά ψηλά για αυτούς και συνεπώς δυσκολεύονται στο να σημειώσουν στο ψηφοδέλτιο τον σταυρό προτίμησης καθώς και να το τοποθετήσουν στο σχετικό φάκελο), μη προσβάσιμο εκλογικό υλικό (π.χ. σε braille για τους/τις τυφλούς/ές και για τα άτομα οπτική αναπηρία), έλλειψη

⁷ Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑμεΑ). (2019). *Ανθρώπινα δικαιώματα και άτομα με αναπηρία: Εναλλακτική έκθεση ΕΣΑμεΑ, απαντήσεις στον Κατάλογο Θεμάτων, και Λίστα Συστάσεων* Αθήνα: Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑμεΑ). Διαθέσιμο στο: https://www.esamea.gr/component/cck/?task=download&collection=article_filegroup&xi=0&file=article_file&id=4446

σιγουριάς από την πλευρά των τυφλών ψηφοφόρων για τον αν η ψήφος τους κατέληξε στην κάλπη όπως και δυσκολία των κωφών ψηφοφόρων να εντοπίσουν ποια είναι η σωστή κάλπη όταν λαμβάνουν χώρα περισσότερες από μια διαδικασίες ψηφοφορίας.

Μια άλλη πηγή εμποδίων σχετίζεται με την πρόσβασή τους στην πληροφορία σχετικά με τη συνολική εκλογική διαδικασία, από το προεκλογικό υλικό μέχρι και την παρεχόμενη ενημέρωση σχετικά με την επικείμενη άσκηση του εκλογικού τους δικαιώματος. Παραδείγματος χάρη, τα προγράμματα της προεκλογικής εκστρατείας των πολιτικών κομμάτων δεν διατίθενται σε προσβάσιμες μορφές, όπως σε γραφή Braille, σε κείμενο με μεγάλους χαρακτήρες, σε μορφή εύκολη για ανάγνωση (easy-to-read) ή στη νοηματική γλώσσα. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια των τηλεοπτικών πολιτικών συζητήσεων ή συνεντεύξεων με εκπροσώπους των πολιτικών κομμάτων στη δημόσια και ιδιωτική τηλεόραση δεν προβλέπεται η παροχή διερμηνείας στην ελληνική νοηματική γλώσσα και ο υποτιτισμός για τους/τις κωφούς/ες και βαρήκοους/ες. Ένα άλλο παράδειγμα είναι οι εκλογικοί κατάλογοι και η πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικά με τα εκλογικά κέντρα στα οποία οι εγγεγραμμένοι/ες ψηφοφόροι μπορούν να ασκήσουν το εκλογικό τους δικαίωμα. Παρά το γεγονός ότι οι εκλογικοί κατάλογοι όσο και οι πληροφορίες γύρω από τις εκλογές αναρτώνται στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Εσωτερικών και στις ιστοσελίδες των περιφερειών και των δήμων, ωστόσο δεν είναι απόλυτα βέβαιο ότι οι ιστοσελίδες των ως άνω φορέων είναι προσβάσιμες στα άτομα με αναπηρία.

Αν και ο Εκλογικός Κώδικας, καθώς και η εγκύκλιος που δημοσιεύεται πριν τις εκλογές, προβλέπει την παροχή βοήθειας προς τα άτομα με αναπηρία την ημέρα διεξαγωγής των εκλογών, η «βοήθεια» αυτή εστιάζει κυρίως στα άτομα με σωματικές ή κινητικές αναπηρίες, αναπαράγοντας την εσφαλμένη στερεοτυπική αντίληψη ότι άτομα με αναπηρία είναι μόνο τα άτομα με κινητική αναπηρία. Παραδείγματος χάρη, δεν υπάρχει αναφορά σε παροχή βοήθειας, όπως οδηγούς, αναγνώστες ή διερμηνείς, για τους πολίτες με αισθητηριακές ή νοητική αναπηρία σε περίπτωση που χρειαστούν κάποια πρόσθετη βοήθεια. Επί του παρόντος, η βοήθεια αυτή μπορεί να δοθεί μόνο από τα μέλη της εφορευτικής επιτροπής και όχι από κάποιο άλλο άτομο, όπως έναν βοηθό που έχει επιλέξει το ίδιο το άτομο με αναπηρία. Με άλλα λόγια, λαμβάνοντας υπόψη και τη σημασία που έχει η μυστικότητα της ψήφου για την εκλογική διαδικασία και για τους πολίτες που ασκούν το δικαίωμα ψήφου, το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο δεν επιτρέπει στα

ίδια άτομα με αναπηρία να επιλέξουν το άτομο που αυτοί εμπιστεύονται να τους βοηθήσει κατά την άσκηση του εκλογικού τους δικαιώματος.

Η πολιτική συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία δεν αφορά αποκλειστικά το δικαίωμα ψήφου. Ενεργή πολιτική συμμετοχή σημαίνει το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία να συμμετέχουν ενεργά και στις δημόσιες διαβουλεύσεις για τη χάραξη νέων πολιτικών, και δη των πολιτικών που αφορούν τα άτομα με αναπηρία. Όμως, η συμμετοχή τους στις δημόσιες διαβουλεύσεις που αναρτώνται στην ιστοσελίδα της Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης ([OpenGov](#)) εμποδίζεται λόγω του ότι αυτή δεν συμμορφώνεται με το με το Ευρωπαϊκό Εναρμονισμένο Πρότυπο EN 301 549 όπως αντικαθίσταται και ισχύει κάθε φορά. Ενεργή πολιτική συμμετοχή σημαίνει επίσης το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία να εκλέγονται σε ίση βάση, όπως τα άτομα χωρίς αναπηρία. Ωστόσο, μέχρι σήμερα τα άτομα που έχουν καταφέρει να εκλεγούν είναι λίγα. Η περιορισμένη συμμετοχή τους στα κοινά οφείλεται αφενός σε διάφορους παράγοντες, ήτοι προσωπικούς, επαγγελματικούς, οικονομικούς ή/και κοινωνικούς, που τους αποτρέπουν από να θέσουν υποψηφιότητα για κάποιο πολιτικό αξίωμα, τόσο σε τοπικό επίπεδο όσο και σε εθνικό και ευρωπαϊκό, αφετέρου στην περιορισμένη υποστήριξη που ενδέχεται να λαμβάνουν για την εκτέλεση των καθηκόντων τους -η οποία διαφοροποιείται ανάλογα με την κατηγορία αναπηρίας.

Τέλος, η έλλειψη ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης τόσο των ίδιων των ατόμων με αναπηρία όσο και της κοινωνίας στο σύνολό της για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, θέτει επίσης εμπόδια στη ενεργό συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στην πολιτική ζωή της χώρας. Πιο συγκεκριμένα, είναι ορατό το έλλειμμα υλοποίησης δράσεων για την ενδυνάμωση των ατόμων με αναπηρία, ιδίως δε για την ενδυνάμωση των γυναικών με αναπηρία, με απώτερο σκοπό την ενεργή συμμετοχή τους σε όλες τις εκφάνσεις της δημόσιας και πολιτικής ζωής. Επιπλέον, η ελλιπής ενημέρωση της κοινωνίας στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, και εν προκειμένου στα πολιτικά τους δικαιώματα, ελλοχεύει κινδύνους αποκλεισμού των ατόμων αυτών, ιδίως δε των ατόμων με νοητικές ή/και ψυχοκοινωνικές αναπηρίες λόγω των εδραιωμένων προκαταλήψεων και στερεοτύπων για την εκλογική ικανότητά τους.

Νομικές και Πολιτικές Δεσμεύσεις

Από το 2019, χρονιά κατά την οποία το ελληνικό κράτος εξετάστηκε από την Επιτροπή των ΗΕ, μέχρι και σήμερα, έχουν προκύψει συγκεκριμένες δεσμεύσεις για τη χώρα, οι οποίες αφορούν:

- στην εφαρμογή των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες.
- στην υλοποίηση των δράσεων που περιλαμβάνονται στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, η εκπόνηση του οποίου ολοκληρώθηκε το 2020.
- στην υλοποίηση των δράσεων που περιλαμβάνονται στα Ετήσια Σχέδια Δράσης του Υπουργείου Εσωτερικών για τα έτη 2021 και 2022.

Στον πίνακα που ακολουθεί οι Τελικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής (πρώτη στήλη) συσχετίζονται με τους στόχους του Εθνικού Σχεδίου Δράσης (δεύτερη στήλη), ενώ στην τρίτη και τέταρτη στήλη του πίνακα αποτυπώνεται η αντιστοιχία τους με το Ετήσιο Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου Εσωτερικών για τα έτη 2021 και 2022, όπως αυτό έχει αναρτηθεί στην ιστοσελίδα της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης.

Συστάσεις Επιτροπής CRPD	Στόχοι και Δράσεις στο Εθνικό Σχέδιο για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία	Ετήσιο Σχέδιο Δράσης Υπουργείου Εσωτερικών (2021)	Ετήσιο Σχέδιο Δράσης Υπουργείου Εσωτερικών (2022)
Αναμόρφωση του σχετικού εκλογικού πλαίσιου, π.χ. νόμων, κανονιστικών διατάξεων και υποστηρικτικών μηχανισμών ώστε τα άτομα με αναπηρία να μπορούν να συμμετέχουν αποτελεσματικά και πλήρως στην	Στόχος 26 Συμμετοχή στον πολιτικό και δημόσιο βίο Υπο-στόχος 2.1 – Εξετάζουμε κάθε πρόσφορο μέσο και καλή διεθνή πρακτική από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη συμμετοχή ατόμων με αναπηρία στην εκλογική διαδικασία. Υπο-στόχος 3 – Αναθεώρηση του νομικού	-	Στόχος 2 Ενίσχυση της διαφάνειας της Εκλογικής Διαδικασίας και Συμμετοχή των Ελλήνων του Εξωτερικού Υπο-στόχος 2,7 Διευκόλυνση άσκησης εκλογικού δικαιώματος και απρόσκοπτης πρόσβασης

πολιτική και δημόσια ζωή ⁸	πλαίσιο της δικαστικής συμπαράστασης ⁹		στην ψηφοφορία
Φυσική προσβασιμότητα στην ψηφοφορία	Στόχος 26 Συμμετοχή στον πολιτικό και δημόσιο βίο Υπο-στόχος 1 – Διευκολύνουμε την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος και την απρόσκοπτη πρόσβαση στην ψηφοφορία Υπο-στόχος 2.3 - Αξιοποιούμε σύγχρονα και προσβάσιμα ψηφιακά μέσα για τη σωστή ενημέρωση των πολιτών αναφορικά με τα θέματα προσβασιμότητας για την άσκηση του εκλογικού τους δικαιώματος.	-	Στόχος 2 Ενίσχυση της Διαφάνειας της Εκλογικής Διαδικασίας και Συμμετοχή των Ελλήνων του Εξωτερικού Υπο-στόχος 2,7 Διευκόλυνση άσκησης εκλογικού δικαιώματος και απρόσκοπτης πρόσβασης στην ψηφοφορία

⁸ Η συγκεκριμένη σύσταση της Επιτροπής των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες αναφέρεται, μεταξύ άλλων, και στην αλλαγή του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου της δικαστικής συμπαράστασης το οποίο στερεί από όλα τα άτομα με αναπηρία που εμπίπτουν σε αυτό το καθεστώς το δικαίωμα στην πολιτική συμμετοχή. Σύμφωνα με το ΕΣΔ, στο Στόχο 26 «Συμμετοχή στον πολιτικό και δημόσιο βίο» ο υπο-στόχος 26.3 θα μελετήσει την αναθεώρηση του συστήματος υποκαθιστάμενης λήψης αποφάσεων από ένα σύστημα υποστηριζόμενης λήψης αποφάσεων. Ο Υπεύθυνος Φορέας που θα μελετήσει την αναθεώρηση του θεσμικού πλαισίου της δικαστικής συμπαράστασης είναι το Υπουργείο Δικαιοσύνης.

⁹ Βλ. σχόλιο 9

Διαθεσιμότητα εκλογικού υλικού σε προσβάσιμες μορφές	Στόχος 26 Συμμετοχή στον πολιτικό και δημόσιο βίο Υπο-στόχος 2.1 – Εξετάζουμε κάθε πρόσφορο μέσο και καλή διεθνή πρακτική από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη συμμετοχή ατόμων με αναπηρία στην εκλογική διαδικασία.		Στόχος 2 Ενίσχυση της Διαφάνειας της Εκλογικής Διαδικασίας και Συμμετοχή των Ελλήνων του Εξωτερικού Υπο-στόχος 2,7 Διευκόλυνση άσκησης εκλογικού δικαιώματος και απρόσκοπτης πρόσβασης στην ψηφοφορία
Διαθεσιμότητα πληροφόρησης σε προσβάσιμες μορφές	Στόχος 26 Συμμετοχή στον πολιτικό και δημόσιο βίο Υπο-στόχος 2.2 – Θεσμοθετούμε κανόνες για τη διασφάλιση της ακεραιότητας και μυστικότητας της ψήφου των ατόμων με αναπηρία και την ισότιμη πρόσβαση στην προεκλογική πληροφορία.	-	Στόχος 2 Ενίσχυση της Διαφάνειας της Εκλογικής Διαδικασίας και Συμμετοχή των Ελλήνων του Εξωτερικού Υπο-στόχος 2,7 Διευκόλυνση άσκησης εκλογικού δικαιώματος και απρόσκοπτης πρόσβασης στην ψηφοφορία

Εξάλειψη υποτιμητικής ορολογίας για τα άτομα με αναπηρία	-	-	-
--	---	---	---

Αξιολογώντας την πορεία υλοποίησης των δεσμεύσεων

Η ενσωμάτωση των περισσότερων Συστάσεων της Επιτροπής που αφορούν στο δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία στην πολιτική συμμετοχή στους Στόχους του ΕΣΔ, αποτελεί θετική εξέλιξη. Ωστόσο, η υλοποίησή τους, φαίνεται ότι παρουσιάζει ήδη καθυστερήσεις με βάση τα τιθέμενα στο ΕΣΔ χρονοδιαγράμματα. Επίσης, παρά το γεγονός ότι στο ΕΣΔ προβλέπονται δράσεις αναφορικά με το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία στην πολιτική συμμετοχή με Υπεύθυνο Φορέα Υλοποίησης το Υπουργείο Εργασίας, στο Ετήσιο Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου Εργασίας για το 2021, δεν γινόταν καμία αναφορά σε αντίστοιχες δράσεις με αυτές του ΕΣΔ.

Σύμφωνα με το ΕΣΔ, οι δράσεις που σχετίζονται με το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία στην πολιτική συμμετοχή αφορούν: α) στην προσβασιμότητα των εκλογικών κέντρων και β) στον εκσυγχρονισμό της εκλογικής διαδικασίας. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον **υπο-στόχο 26.1** προβλέπεται η έκδοση εγκυκλίων που θα περιέχουν συστάσεις προς τις Περιφέρειες για διαμόρφωση ειδικού ισόγειου χώρου που θα μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εκλογικό τμήμα, ώστε να επιτραπεί σε άτομα με αναπηρία να ασκήσουν ανεμπόδιστα το εκλογικό τους δικαίωμα. Ωστόσο, όπως προκύπτει από την Ετήσια έκθεση πορείας υλοποίησης του Εθνικού Σχεδίου Δράσης¹⁰ η δράση αυτή δεν υλοποιήθηκε εντός του 2021, όπως αρχικά είχε προβλεφθεί. Επιπρόσθετα, στις δράσεις του Ετήσιου Σχεδίου Δράσης του Υπουργείου Εσωτερικών για το έτος 2021 που σχετίζονταν με το εκλογικό σύστημα δεν περιλαμβάνονται δράσεις για τη διασφάλιση της φυσικής προσβασιμότητας των εκλογικών κέντρων/τμημάτων για τα άτομα με αναπηρία. Οι δράσεις του περιορίζονται στην αναβάθμιση του πληροφοριακού συστήματος του Υπουργείου για το εκλογικό σύστημα. Ωστόσο, σύμφωνα με το Ετήσιο Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου Εσωτερικών για το έτος 2022, οι δράσεις

¹⁰ Η Ετήσια έκθεση πορείας υλοποίησης Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία είναι διαθέσιμη ηλεκτρονικά στο: <https://amea.gov.gr/action-report>

που αφορούν στη διευκόλυνση της συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία στην εκλογική διαδικασία έχουν προγραμματιστεί να υλοποιηθούν εντός του 2022.

Ο υπο-στόχος 26.2 επικεντρώνεται στον εκσυγχρονισμό της **εκλογικής διαδικασίας μεριμνώντας για τη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία**. Στον εν λόγω υπο-στόχο, έχει ενσωματωθεί η Σύσταση της Επιτροπής των ΗΕ σχετικά με την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία σε πληροφορίες αναφορικά με τις εκλογές, τη διαθεσιμότητα του εκλογικού υλικού καθώς και της αναμόρφωσης του υπάρχοντος εκλογικού πλαισίου, όπως νόμοι, κανονιστικές διατάξεις, ή/και υποστηρικτικοί μηχανισμοί για τη διευκόλυνση της συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία στην εκλογική διαδικασία. Σύμφωνα με το ΕΣΔ, η ολοκλήρωση αυτής της δράσης αναμενόταν εντός του 2021, παρά το γεγονός ότι χαρακτηρίζεται ως «διαρκής δράση». Παρ' όλα αυτά ο συγκεκριμένος χρονοπρογραμματισμός δεν επιτευχθεί. Όπως αναφέρεται στην Ετήσια έκθεση πορείας υλοποίησης του ΕΣΔ,¹¹ η μόνη δράση που πραγματοποιήθηκε εντός του 2021 είναι η σύνταξη από τη Διεύθυνση Εκλογών του Υπουργείου Εσωτερικών ενός ερωτηματολογίου που αφορά στην άσκηση του δικαιώματος του εκλέγειν των ατόμων με αναπηρία. Το ερωτηματολόγιο αυτό, σύμφωνα και πάλι με την Έκθεση της πορείας υλοποίησης του ΕΣΔ,¹² απεστάλη προς συμπλήρωση μέσω τους συστήματος RRS της Διευθύνουσας Επιτροπής για τη Δημοκρατία και τη Διακυβέρνηση (CDDG) του Συμβουλίου της Ευρώπης στα κράτη μέλη.

Ωστόσο, η συγκεκριμένη δράση θα μπορούσε να αποφευχθεί αφού ήδη από το 2019 ο Εισηγητής της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, Krzysztof Pater, είχε ήδη δημοσιεύσει μια ενημερωτική έκθεση με τίτλο: «Τα πραγματικά δικαιώματα ψήφου στις ευρωεκλογές των ατόμων με αναπηρία»¹³ μέσω της οποίας

¹¹ Η Ετήσια έκθεση πορείας υλοποίησης Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία είναι διαθέσιμη ηλεκτρονικά στο: <https://amea.gov.gr/action-report>

¹² Ο.π.

¹³ Η Ενημερωτική Έκθεση του Krzysztof Pater, Εισηγητή στην Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή είναι διαθέσιμη ηλεκτρονικά στο: <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/publications-other-work/publications/real-rights-persons-disabilities-vote-european-parliament-elections-information-report>. Επίσης, το 2020, η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή υιοθέτησε γνωμοδότηση με εισηγητή τον Krzysztof Pater, με θέμα «Η ανάγκη να κατοχυρωθούν πραγματικά τα δικαιώματα ψήφου των ατόμων με αναπηρία στις ευρωεκλογές». Η γνωμοδότηση είναι διαθέσιμη στο: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/67d233a7-7775-11eb-9ac9-01aa75ed71a1/language-el/format-XHTML>

παρουσιάζονται αναλυτικά αφενός τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία κατά την άσκηση του δικαιώματος του εκλέγειν στην Ευρώπη, αφετέρου καλές πρακτικές που μπορούν να υιοθετηθούν από τα κράτη μέλη για την άρση των υφιστάμενων εμποδίων. Μάλιστα, τόσο η Ε.Σ.Α.με.Α. με επιστολή της από τον Οκτώβριο του 2019 με θέμα τη διασφάλιση του δικαιώματος ψήφου όλων των ατόμων με αναπηρία¹⁴, όσο και ο Συνήγορος του Πολίτη¹⁵ μετέπειτα, είχαν ενημερώσει το Υπουργείο Εσωτερικών για την ύπαρξη της συγκεκριμένης έκθεσης. Συνεπώς, ο χρόνος που δαπανήθηκε για την δημιουργία του συγκεκριμένου ερωτηματολογίου θα μπορούσε να είχε αξιοποιηθεί για την εξέταση της εφαρμογής των καλών πρακτικών σε εθνικό επίπεδο.

Τέλος, αξίζει να επισημανθεί ότι η Ε.Σ.Α.με.Α., αν και γνωρίζει καλύτερα από όλους τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία κατά την άσκηση του δικαιώματος του εκλέγειν, αφενός δεν προσκλήθηκε να συμμετάσχει στη διαμόρφωση του εν λόγω ερωτηματολογίου, αφετέρου δεν της κοινοποιήθηκε αυτό καθ' αυτό το ερωτηματολόγιο ώστε να λάβει γνώση των ερωτημάτων που περιλαμβάνονται σε αυτό.

Ειδικές Συστάσεις

Οι πολιτικές που αφορούν στο δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία στην πολιτική συμμετοχή είναι αναγκαίο να ευθυγραμμιστούν απόλυτα με το νέο πλαίσιο για την αναπηρία. Πιο συγκεκριμένα, το Υπουργείο Εσωτερικών οφείλει να λάβει υπόψη στον πολιτικό του σχεδιασμό το σύνολο των Άρθρων της Σύμβασης, και ειδικότερα τις απαιτήσεις των Άρθρων 29 και 9 της Σύμβασης, την Agenda 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, για την εφαρμογή της οποίας η χώρα μας έχει δεσμευτεί, τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων, ιδίως δε το άρθρο 17 «Ένταξη ατόμων με αναπηρία» αυτού, τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε., καθώς και την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2021-2030¹⁶.

¹⁴ Η επιστολή που απέστειλε η Ε.Σ.Α.με.Α. στο Υπουργείο Εσωτερικών τον Οκτώβριο του 2019 είναι διαθέσιμη στο: <https://www.esamea.gr/our-actions/ydmhd/4388-epistolgi-gia-ti-diasfalisi-toy-dikaiomatos-psifoy-se-ola-ta-atoma-me-anapiria>

¹⁵ Βλ. υποσημειώσεις 74 και 75 της Ειδικής Έκθεσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες του Συνηγόρου του Πολίτη για το έτος 2020. Η Ειδική Έκθεση είναι διαθέσιμη ηλεκτρονικά στο: https://www.synigoros.gr/resources/docs/ekthesi_stp_ohe-dikaiomata_amea_2020.pdf

¹⁶ Για μια συνοπτική παρουσίαση του πλαισίου, βλ. σσ. 7-14, του Συνοδευτικού Αρχείου.

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, καθώς και την παρ. 1 του άρθρου 60 του ν. 4488/2017, απαιτείται η οριζόντια ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας σε κάθε νομοθετική πρωτοβουλία, διαδικασία, δράση, μέτρο και πρόγραμμα, με στόχο τη διασφάλιση του δικαιώματος των ατόμων με αναπηρία στην πολιτική συμμετοχή.

Ειδικότερα, λαμβάνοντας υπόψη την υφιστάμενη κατάσταση των ατόμων με αναπηρία, όπως έχει αποτυπωθεί περισσότερο αναλυτικά στο Συνοδευτικό Αρχείο αυτής της Επιστολής, καθώς και τις ισχύουσες διεθνείς και εθνικές δεσμεύσεις του ελληνικού κράτους και τη μέχρι σήμερα πορεία υλοποίησης αυτών, η Ε.Σ.Α.με.Α. και το «Παρατηρητήριο» προτείνουν τα εξής:

- Ανεξάρτητα από τα αποτελέσματα της Ομάδας Εργασίας που θα συγκροτηθεί στο Υπουργείο Δικαιοσύνης και θα μελετήσει ευρύτερα την αναθεώρηση τους συστήματος της δικαιοπρακτικής ικανότητας¹⁷, τη συγκρότηση αντίστοιχης Ομάδας Εργασίας στο Υπουργείο Εσωτερικών, η οποία θα επιφορτιστεί με την αναθεώρηση του ισχύοντος εκλογικού κώδικα για την απαλοιφή διατάξεων που μέχρι και σήμερα στερούν από τα άτομα με αναπηρία το δικαίωμά τους στην πολιτική συμμετοχή, αξιοποιώντας καλές πρακτικές που εφαρμόζονται σε άλλα κράτη μέλη της Ε.Ε.
- Τη λήψη μέτρων για την εφαρμογή εναλλακτικών τρόπων άσκησης του εκλογικού δικαιώματος ώστε τα άτομα με σοβαρές κινητικές αναπηρίες που διαβιούν σε ιδρύματα κλειστού τύπου, καθώς και τα άτομα που νοσηλεύονται σε νοσοκομεία, να μπορούν να ασκούν ανεμπόδιστα το δικαίωμα ψήφου.
- Τη θέσπιση διάταξης για την επιλογή βοηθού από το ίδιο το άτομο με αναπηρία κατά την άσκηση του εκλογικού του δικαιώματος -αντί της παροχής βοήθειας από μέλη της εφορευτικής επιτροπής.
- Την άρση των εμποδίων προσβασιμότητας με τα οποία έρχονται αντιμέτωπα τα άτομα με αναπηρία κατά την ημέρα των εκλογών (όπως εμπόδια που αφορούν στις εγκαταστάσεις των εκλογικών κέντρων αλλά και με άλλες υποδομές, υλικό κ.λπ. που εμπλέκονται στην εκλογική διαδικασία).

¹⁷ Βλ. υπο-στόχο 26 του ΕΣΔ.

- Τη δημιουργία προσβάσιμου ιστότοπου στον οποίο θα είναι συγκεντρωμένες όλες οι πληροφορίες που αφορούν τις εκλογές και την εκλογική διαδικασία.
- Την παροχή πληροφοριών σχετικά με την εκλογική διαδικασία σε προσιτές και προσβάσιμες μορφές, έτσι ώστε κάθε άτομο με αναπηρία να είναι επαρκώς ενημερωμένο.
- Την ύπαρξη υποτιτλισμού και διερμηνείας στην ελληνική νοηματική γλώσσα στα τηλεοπτικά σποτ που σχετίζονται με τις εκλογές.
- Τη δημιουργία ενημερωτικού φυλλαδίου που θα περιέχει πληροφορίες σχετικά με την εκλογική διαδικασία και τη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία σε αυτήν, το οποίο να είναι διαθέσιμο σε προσβάσιμες και εναλλακτικές μορφές επικοινωνίας, όπως Braille, κείμενο εύκολο για ανάγνωση (easy-to-read) κ.λπ.
- Την ύπαρξη στα εκλογικά κέντρα πληροφοριών για τις εκλογές σε προσβάσιμες μορφές (γραφή Braille, κείμενο με μεγάλη γραμματοσειρά, κ.λπ.) -όπως κανόνες και κανονισμοί σχετικά με την εκλογική διαδικασία-.
- Τη λήψη μέτρων που θα ενθαρρύνουν τη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία ως υποψηφίων στις διάφορες εκλογικές διαδικασίες
- Τη λήψη μέτρων για τη στήριξη όλων των ατόμων με αναπηρία - ανεξαρτήτως κατηγορίας αναπηρίας – μετά την εκλογή τους.
- Τη λήψη μέτρων ευαισθητοποίησης σχετικά με σημασία της συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία, και ιδιαίτερα των γυναικών με αναπηρία, στην πολιτική και δημόσια ζωή και στη λήψη αποφάσεων.
- Τη συμπερίληψη της φωνής και της εικόνας των ατόμων με αναπηρία στο προωθητικό εκλογικό υλικό (για παράδειγμα, σε αφίσες και εκλογικά σποτ να αναπαρίστανται άτομα με αναπηρία που ασκούν το δικαίωμα ψήφου με στόχο την ευαισθητοποίηση και ενδυνάμωσή τους.

Οριζόντιες Συστάσεις

Ένα ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα οριζόντιου ενδιαφέροντος, το οποίο συνδέεται με την εφαρμογή μιας ενιαίας και ολοκληρωμένης στρατηγικής για την εξάλειψη των διακρίσεων εις βάρος των ατόμων με αναπηρία στη χώρα, αφορά στη χρήση **της γλώσσας**, και ειδικότερα στην ορολογία που χρησιμοποιείται στον επίσημο δημόσιο λόγο για την αναπηρία. Το ζήτημα αυτό αφορά στο σύνολο των πολιτικών και στην παραγωγή λόγου, προφορικού και γραπτού, των κρατικών

φορέων καθώς και στη νομοπαραγωγική διαδικασία. Η χρήση λανθασμένης γλώσσας βασίζεται στην πολύχρονη επικράτηση του ιατροκεντρικού μοντέλου που προσεγγίζει την αναπηρία ως ασθένεια που χρήζει θεραπείας.

Προκειμένου να εμποδωθεί η αλλαγή παραδείγματος και η μετάβαση στη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας, η ορθή χρήση της γλώσσας αποτελεί προϋπόθεση προς την κατεύθυνση αυτή, καθώς η γλώσσα αυτή καθ' αυτή αποτελεί κύριο διαμορφωτή της κουλτούρας και των κυρίαρχων στάσεων και αντιλήψεων.

Στο πλαίσιο της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας, η γλώσσα που πρέπει να χρησιμοποιείται για τα άτομα με αναπηρία πρέπει να είναι **συμπεριληπτική** (inclusive language), καθώς **δίνει έμφαση πρώτα στο άτομο και όχι στην αναπηρία του**, παραμερίζοντας ξεπερασμένες και πολλές φορές υποτιμητικές έννοιες για τα άτομα με αναπηρία προερχόμενες από εμποδωμένα στερεότυπα και προκαταλήψεις.

Για το λόγο αυτό είναι αναγκαίο να εξαλειφθεί από τη νομοθεσία και γενικότερα τον γραπτό και προφορικό δημόσιο λόγο, η απαρχαιωμένη και μη συμβατή με τη δικαιωματική προσέγγιση ορολογία. Ως «Παρατηρητήριο» εργαζόμαστε συστηματικά στο πεδίο της ορθής χρήσης της γλώσσας στη βάση της δικαιωματικής προσέγγισης. Με στόχο να διευκολύνουμε το έργο σας, παραθέτουμε στο Συνοδευτικό Αρχείο της παρούσας επιστολής (**Παράρτημα II**), τις βασικές αρχές της συμπεριληπτικής γλώσσας και συστάσεις ενδεδειγμένης ορολογίας όταν αναφερόμαστε στα άτομα με αναπηρία τόσο στον προφορικό, όσο και στον γραπτό λόγο. Το εν λόγω κείμενο βασίστηκε στις Οδηγίες Συμπεριληπτικής Γλώσσας για την Αναπηρία (Disability-inclusive language guidelines) που δημοσίευσαν το 2019 τα ΗΕ στο πλαίσιο εφαρμογής της Στρατηγικής για την ένταξη των ατόμων με αναπηρία (Disability Inclusion Strategy).

Ως οριζόντιο μέτρο που θα διευκολύνει σημαντικά την ορθή υλοποίηση των δεσμεύσεων, προτείνεται η εκπαίδευση όλων των στελεχών της δημόσιας διοίκησης αλλά και των εποπτευόμενων φορέων των υπουργείων, στη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας και στην ορθή/βέλτιστη εξυπηρέτηση των ατόμων με αναπηρία. Στην επίτευξη αυτού του σκοπού μπορεί να συνδράμει αποτελεσματικά το Ινστιτούτο της Ε.Σ.Α.με.Α. (ΙΝ- Ε.Σ.Α.με.Α.), το οποίο κατέχει την απαραίτητη τεχνογνωσία και το εξειδικευμένο προσωπικό για την παροχή ολοκληρωμένης εκπαίδευσης στα ζητήματα της αναπηρίας.

Τέλος, με δεδομένη την κατευθυντήρια αρχή της Σύμβασης, «Τίποτα για εμάς χωρίς εμάς», όπως αυτή ορίζεται στο Άρθρο 4.3 και αποσαφηνίζεται περαιτέρω στο Γενικό Σχόλιο 7 της Επιτροπής,¹⁸ απαιτείται από κάθε φορέα άσκησης δημόσιας πολιτικής **η συνεχής διαβούλευση και συνεργασία με τα ίδια τα άτομα με αναπηρία, προκειμένου αυτά να συμμετέχουν** τόσο στη διαμόρφωση και παραγωγή των πολιτικών που τους αφορούν, όσο και στην παρακολούθηση της υλοποίησής τους. Μέσω της συνεχούς διαβούλευσης με τις αντιπροσωπευτικές οργανώσεις του αναπηρικού κινήματος, και ιδιαίτερα με **την τριτοβάθμια οργάνωσή τους, την Ε.Σ.Α.με.Α.**, μπορεί να διασφαλιστεί η συμπερίληψη των αναγκών των ατόμων με αναπηρία στο σύνολο των πολιτικών που τους αφορούν.

Κλείνοντας, θα θέλαμε να επισημαίνουμε ότι επιδίωξη της Ε.Σ.Α.με.Α. και του «Παρατηρητηρίου» είναι η σταθερή συνεργασία με το Υπουργείο σας προκειμένου να συμβάλλουμε στο μέγιστο των δυνατοτήτων μας, στην ορθή υλοποίηση των προτεινόμενων μέτρων και πολιτικών, **με γνώμονα πάντα την ανεμπόδιστη άσκηση και απόλαυση των δικαιωμάτων των πολιτών με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις που εκπροσωπούμε.**

Με εκτίμηση

Ο Πρόεδρος

Ο Γεν. Γραμματέας

Ι. Βαρδακαστάνης

Β. Κούτσιανος

¹⁸ UN CRPD Committee (2018). General Comment 7: on the participation of persons with disabilities, including children with disabilities, through their representative organizations, in the implementation and monitoring of the Convention. Διαθέσιμο στο:

<https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsnbHatvuFkZ%2bt93Y3D%2baa2piFYzWLBu0vA%2bBr7QovZhbuyqzjDN0plweYI46WXRjJ6aB3Mx4y%2fspT%2bQrY5K2mKse5zjo%2bfvBDVu%2b42R9iK1p>

Πίνακας Αποδεκτών:

- κ. Γ. Γεραπετρίτη, Υπουργό Επικρατείας
- κ. Μ. Βορίδη, Υπουργό Εσωτερικών

Συνημμένα:

- Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας (2022) – Άτομα με αναπηρία και συμμετοχή στην πολιτική ζωή (Συνοδευτικό Αρχείο)

Προσβάσιμο αρχείο Microsoft Word (*.docx)

Το παρόν αρχείο ελέγχθηκε με το εργαλείο **Microsoft Accessibility Checker** και δε βρέθηκαν θέματα προσβασιμότητας. Τα άτομα με αναπηρία δε θα αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην ανάγνωσή του.

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΘΕΜΑΤΩΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ ΤΗΣ Ε.Σ.Α.μεΑ.

ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΚΑΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΖΩΗ

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Περιεχόμενα

Εισαγωγή: Η Δράση ΠΕ9 του Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας της Ε.Σ.Α.μεΑ.	4
Ο Οδικός Χάρτης	4
Μεθοδολογία Υλοποίησης	4
Η δομή και το περιεχόμενο του Οδικού Χάρτη	5
1 Το Νέο Πλαίσιο για την Αναπηρία	7
1.1 Σύμβαση των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (CRPD) ..7	
1.2 Οι κατευθυντήριες και οργανωτικές διατάξεις για την εφαρμογή της Σύμβασης στο ελληνικό νομικό πλαίσιο (ν. 4488/2017)	8
1.3 Κανονιστικό πλαίσιο Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων (ΕΔΕΤ)	9
1.4 Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.	11
1.5 Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων	12
1.6 Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία «Ένωση Ισότητας-Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2021-2030»	12
1.7 Agenda 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη	13
2 Οι Συστάσεις Προς τη Χώρα Από την Επιτροπή των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες	15
Άρθρο 29: Συμμετοχή στην πολιτική και δημόσια ζωή	15
Γενικές αρχές και υποχρεώσεις (άρθρα 1-4)	16
3 Η Συμμετοχή των Ατόμων με Αναπηρία στην Πολιτική Ζωή: Υφιστάμενη Κατάσταση	17
3.1 Το ελληνικό νομικό πλαίσιο και η πολιτική συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία	17
3.2 Εμπόδια που αποτρέπουν την πολιτική συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία	19
3.2.1 Στέρηση της δικαιοπρακτικής ικανότητας των ατόμων με νοητική ή/και ψυχοκοινωνική αναπηρία	20
3.2.2 Γυναίκες με αναπηρία και πολιτική συμμετοχή	21

3.2.3	Τα εμπόδια των ατόμων με αναπηρία που διαβιούν σε ιδρύματα κλειστού τύπου ή των πολιτών που νοσηλεύονται κατά τη διάρκεια διεξαγωγής των εκλογών	21
3.2.4	Προσβασιμότητα εκλογικών κέντρων	22
3.2.5	Προσβασιμότητα εκλογικού υλικού	23
3.2.6	Πρόσβαση στη πληροφορία-ενημέρωση	24
3.2.7	Έλλειψη επαρκούς εκπαίδευσης των μελών των εφορευτικών επιτροπών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία	26
3.2.8	Το δικαίωμα του εκλέγεσθαι και τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία	26
3.3	Γλώσσα και αναπηρία	27
4	Στρατηγικές Δεσμεύσεις, Πολιτικές και Δράσεις της Ελληνικής Πολιτείας στο Πεδίο Αρμοδιοτήτων του Υπουργείου για την Υλοποίηση της Σύμβασης	28
4.1	Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία	31
4.2	Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου Εσωτερικών για τα έτη 2021 και 2022	33
5	Κενά και Προκλήσεις για τον Πολιτικό Σχεδιασμό: Προτάσεις Πολιτικής, Οριζόντιες και Στοχευμένες Παρεμβάσεις για την Υλοποίηση των Συστάσεων	35
5.1	Αναθεώρηση του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου	35
5.2	Το δικαίωμα ψήφου των ατόμων που διαβιούν σε ιδρύματα ή των ατόμων που νοσηλεύονται σε νοσοκομεία	36
5.3	Παροχή βοήθειας κατά την εκλογική διαδικασία	37
5.4	Προσβασιμότητα εκλογικών κέντρων	38
5.5	Πρόσβαση στην πληροφορία	38
5.6	Το δικαίωμα του εκλέγεσθαι	40
5.7	Ευαισθητοποίηση	41
5.8	Εκπαίδευση στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία	41
5.9	Υιοθέτηση μιας συμπεριληπτικής γλώσσας για την αναπηρία	42
	Παράρτημα Ι: Αναλυτική Παρουσίαση του Άρθρου 29 Συμμετοχή στην Πολιτική και Δημόσια Ζωή	44
	Παράρτημα ΙΙ: Συμπεριληπτική Γλώσσα για την Αναπηρία	46

ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Η ΔΡΑΣΗ ΠΕ9 ΤΟΥ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟΥ ΘΕΜΑΤΩΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ ΤΗΣ Ε.Σ.Α.ΜΕΑ.

Το Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας της Ε.Σ.Α.μεΑ., λαμβάνοντας υπόψη τον κρίσιμο ρόλο της τομεακής και περιφερειακής διάστασης των πολιτικών υλοποίησης της Σύμβασης, σχεδίασε και υλοποιεί κατά την τρέχουσα προγραμματική περίοδο τη **δράση ΠΕ9**, με αντικείμενο την «Παροχή υποστήριξης στα επιμέρους σημεία αναφοράς (Υπουργεία και Περιφέρειες) για την ορθή εφαρμογή των απαιτήσεων της Σύμβασης και των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής σε Κεντρικό και Περιφερειακό Επίπεδο».

Σκοπός της δράσης είναι να συνδράμει την πολιτεία στην ορθή και αποτελεσματική εφαρμογή της Σύμβασης στη χώρα σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο μέσω της εξειδίκευσης της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας, στα πεδία αρμοδιοτήτων των κεντρικών και επιμέρους σημείων αναφοράς.

Ο Οδικός Χάρτης

Βασική εκροή της δράσης αποτελεί το ανά χείρας κείμενο, που επιχειρεί να αποτελέσει έναν περιεκτικό Οδικό Χάρτη με συστάσεις, οδηγίες και κατευθύνσεις για την ορθή ενσωμάτωση και εφαρμογή των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής και των απαιτήσεων της Σύμβασης, στο πεδίο των αρμοδιοτήτων του κάθε ωφελούμενου (Υπουργείο ή Περιφέρειας).

Μεθοδολογία Υλοποίησης

Η γενική μεθοδολογική προσέγγιση για την εκπόνηση του «Οδικού Χάρτη» στη δράση αυτή, συνοψίζεται ως **«ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας» (disability mainstreaming)**. Πρόκειται για μια ολοκληρωμένη προσέγγιση βάσει της οποίας: τα δικαιώματα, οι **ανάγκες και οι εμπειρίες των ατόμων με αναπηρία συμπεριλαμβάνονται** ως αναπόσπαστο κομμάτι στον **σχεδιασμό, την εφαρμογή, την παρακολούθηση και αξιολόγηση πολιτικών και προγραμμάτων** (σε όλους τους πολιτικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς τομείς), έτσι που τα άτομα με αναπηρία να ωφελούνται εξίσου, και να **επιτυγχάνεται η ισότιμη συμμετοχή τους στην κοινωνία**.

Η γενική αυτή προσέγγιση εξειδικεύεται σε τρεις διακριτές και αλληλεξαρτώμενες κατευθύνσεις.

- 1) Οριζόντια ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας σε κάθε δημόσια πολιτική, νομοθεσία, διοικητική διαδικασία, δράση, μέτρο και πρόγραμμα.
- 2) Θέσπιση και εφαρμογή στοχευμένων παρεμβάσεων ανά τομέα αρμοδιότητας με στόχο την άρση των εμποδίων και την ενδυνάμωση των ατόμων με αναπηρία.
- 3) Ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας στο επίπεδο λειτουργίας του φορέα/οργανισμού (οργανωτικά και διοικητικά θέματα, κατανόηση της δικαιωματικής προσέγγισης από τη διοίκηση και το προσωπικό κ.α.)

Η μεθοδολογία υλοποίησης της δράσης περιλαμβάνει διαφορετικές τεχνικές έρευνας, όπως:

- έρευνα γραφείου,
- επεξεργασία διαθέσιμων στατιστικών δεδομένων και αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης ανά τομέα/περιφέρεια,
- επικοινωνία και λήψη ανατροφοδότησης από τα αρμόδια σημεία αναφοράς.

Η δομή και το περιεχόμενο του Οδικού Χάρτη

- **Στην πρώτη ενότητα** αποτυπώνεται το γενικό πλαίσιο που διέπει τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία και πιο ειδικά στα πεδία αρμοδιοτήτων του Υπουργείου σας. Ειδικότερα, αντικείμενο της ενότητας αποτελούν οι νομικές και πολιτικές δεσμεύσεις της χώρας όπως αυτές απορρέουν: από την Σύμβαση των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (CRPD)¹, τον ν. 4488/2017, το κανονιστικό πλαίσιο ΕΔΕΤ, τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε., τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων, την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία «Ένωση Ισότητας-Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2021-2030», την Agenda 2030 και άλλες Συμβάσεις και κανονισμούς της ΕΕ αναφορικά με το πεδίο ενδιαφέροντος του Υπουργείου.
- **Στη δεύτερη ενότητα** παρουσιάζονται οι Τελικές Παρατηρήσεις και Συστάσεις της Επιτροπής των Η.Ε. για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (2019)² προς τη χώρα μας αναφορικά με την πρόοδο που έχει επιτευχθεί ως προς την υλοποίηση της Σύμβασης και ποια σημεία είναι

¹ Εφεξής «Σύμβαση»

² Εφεξής «Επιτροπή των Η.Ε.»

εκείνα στα οποία πρέπει να δοθεί βαρύτητα/προτεραιότητα την επόμενη περίοδο.

- **Η τρίτη ενότητα** παρουσιάζει συνοπτικά την υφιστάμενη κατάσταση αναφορικά με τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία στο πεδίο αρμοδιοτήτων του Υπουργείου Δικαιοσύνης, επισημαίνοντας τα θετικά και τα αρνητικά σημεία. Η ενότητα, αποτυπώνει αφενός τις θετικές εξελίξεις και ρυθμίσεις που αφορούν τα πλαίσια άσκησης των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία και αφετέρου αναδεικνύει τα εμμένοντα εμπόδια και τις προκλήσεις που ανακύπτουν σε επίπεδο πολιτικού σχεδιασμού.
- **Η τέταρτη ενότητα** αποτυπώνει τις στρατηγικές δεσμεύσεις, τις πολιτικές και τις δράσεις της ελληνικής πολιτείας κατά την τρέχουσα περίοδο αναφορικά με την υλοποίηση των Συστάσεων της Επιτροπής στο πεδίο αρμοδιοτήτων του Υπουργείου. Ειδικότερα εξετάζεται το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία³ καθώς και τομεακές στρατηγικές και σχέδια δράσης.
- **Η πέμπτη ενότητα** καταλήγει σε προτάσεις πολιτικής καθώς και σε οριζόντιες και στοχευμένες παρεμβάσεις για την υλοποίηση των συστάσεων, λαμβάνοντας υπόψη τα κενά και τις ελλείψεις σε επίπεδο δεσμεύσεων και δράσεων του Υπουργείου, όπως αποτυπώνονται στην ενότητα 4.

³ Εφεξής «ΕΣΔ»

1 ΤΟ ΝΕΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

1.1 Σύμβαση των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (CRPD)

Η σημασία και ο αντίκτυπος της Σύμβασης, που κυρώθηκε από την ελληνική πολιτεία με τον ν. 4074/2012, στην πολιτική για την αναπηρία είναι καθοριστική. Η Σύμβαση αποτέλεσε τη θεσμική αποτύπωση της μεταστροφής παραδείγματος στα ζητήματα της αναπηρίας σηματοδοτώντας τη μετάβαση από την παρωχημένη ιατροκεντρική και φιλανθρωπική αντίληψη, στη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας. Η Σύμβαση αναγνωρίζει τα άτομα με αναπηρία ως ενεργά υποκείμενα με πλήρη δικαιώματα και ελευθερίες και δεσμεύει τα κράτη να άρουν όλα τα εμπόδια που αυτά αντιμετωπίζουν ώστε να διασφαλιστεί και να προαχθεί η πλήρης υλοποίηση αυτών των δικαιωμάτων, χωρίς διακρίσεις και αποκλεισμούς. Η Σύμβαση, πέραν του ότι επαναδιατυπώνει τα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες υπό την οπτική των ατόμων με αναπηρία, διαφέρει επίσης από άλλες Συμβάσεις δικαιωμάτων ως προς το ότι αποδίδει ιδιαίτερα βαρύτητα στην εθνική εφαρμογή και την παρακολούθηση της πορείας υλοποίησής της από τα Κράτη-Μέλη.

Το Άρθρο 29 της Σύμβασης επικεντρώνεται στο δικαίωμα στην πολιτική και κοινωνική ζωή. Παρά το ότι η συμμετοχή τους στην πολιτική και δημόσια ζωή είναι καθοριστικής σημασίας για την προαγωγή των δικαιωμάτων και την εξέλιξη του ατόμου, για τα άτομα με αναπηρία αυτή η συμμετοχή δεν μπορεί να θεωρηθεί πάντα ως δεδομένη. Είτε λόγω της ύπαρξης συγκεκριμένων θεσμικών πλαισίων, όπως τα συστήματα υποκαθιστάμενης λήψης αποφάσεων, είτε λόγω εμποδίων που οφείλονται σε εμπόδια προσβασιμότητας που σχετίζονται με την εκλογική διαδικασία -όπως μη προσβάσιμα εκλογικά κέντρα, μη προσβάσιμο εκλογικό υλικό, έλλειψη πληροφόρησης σε εναλλακτικές μορφές- τα άτομα με αναπηρία είτε με άμεσο είτε με έμμεσο τρόπο αποκλείονται από τη συμμετοχή τους στη πολιτική και κοινωνική δραστηριότητα. Λαμβάνοντας υπόψη αυτούς τους περιορισμούς που στερούν από τα άτομα με αναπηρία την πλήρη άσκηση και απόλαυση των δικαιωμάτων τους, το Άρθρο 29 έρχεται να τονίσει ότι η πολιτική συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία είναι αναπόσπαστο κομμάτι της ενεργούς συμμετοχής τους στην κοινωνία. Σύμφωνα με τη Σύμβαση, «η συμμετοχή στην πολιτική και δημόσια ζωή δεν είναι αυτοσκοπός αλλά προϋπόθεση για την αποτελεσματική απόλαυση και των άλλων δικαιωμάτων».⁴ Η συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στη διαμόρφωση

⁴ UN General Assembly. (2006). *UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)*. Ανακτήθηκε στις 10 Δεκεμβρίου 2021 από <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities-2.html>

του νομοθετικού πλαισίου και των πολιτικών για την αναπηρία τους δίνει τη δυνατότητα να παρέμβουν σε ζητήματα που αφορούν τους ίδιους όπως στην εκπαίδευση, στην ανεξάρτητη διαβίωση, στην απασχόληση, στην υγεία, στην αποκατάσταση, στην πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες.

1.2 Οι κατευθυντήριες και οργανωτικές διατάξεις για την εφαρμογή της Σύμβασης στο ελληνικό νομικό πλαίσιο (ν. 4488/2017)

Στη χώρα μας, με το Δ' μέρος του ν. 4488/2017 εξειδικεύονται οι κατευθυντήριες και οργανωτικές διατάξεις για την εθνική εφαρμογή της Σύμβασης. Κομβικά σημεία του νόμου αποτελούν: Η υποχρέωση κάθε φυσικού ή νομικού προσώπου δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου να διασφαλίζει την ισότιμη άσκηση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία στο πεδίο των αρμοδιοτήτων ή δραστηριοτήτων του (άρθρο 61), η υποχρέωση της ένταξης της διάστασης της αναπηρίας σε κάθε δημόσια πολιτική, διοικητική διαδικασία, δράση, μέτρο και πρόγραμμα της αρμοδιότητάς τους με στόχο την εξάλειψη, αποκατάσταση και αποτροπή ανισοτήτων μεταξύ ατόμων με και χωρίς αναπηρίες (άρθρο 62⁵), η θεσμοθέτηση των αρχών του καθολικού σχεδιασμού σε όλα τα διοικητικά προϊόντα, περιβάλλοντα και υπηρεσίες και η παροχή εύλογων προσαρμογών (άρθρο 63), η υποχρέωση των διοικητικών οργάνων και αρχών να μεριμνήσουν για την πρόσβαση στο φυσικό, δομημένο και ηλεκτρονικό περιβάλλον στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους (άρθρο 64), και παρέχουν στα συναλλασσόμενα άτομα με αναπηρία προσβάσιμα μέσα και τρόπους επικοινωνίας (άρθρο 65), η θεσμοθέτηση της ανάλυσης συνεπειών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία κατά την νομοπαραγωγική διαδικασία, καθώς και η υποχρέωση του ελληνικού στατιστικού συστήματος για παραγωγή επίσημων στατιστικών για τα άτομα με αναπηρία, σε διαβούλευση με το Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας της Ε.Σ.Α.μεΑ. (άρθρο 68).

Σε ότι αφορά το πεδίο αρμοδιοτήτων του Υπουργείου Εσωτερικών, το Άρθρο 66 «Ενημέρωση, ευαισθητοποίηση, εκπαίδευση και κατάρτιση σε θέματα δικαιώματων ατόμων με αναπηρία⁶» στην παράγραφο 2 ορίζει ότι:

⁵ Με κοινή απόφαση των καθ' ύλην αρμόδιων Υπουργών κατόπιν συνεργασίας με το Συντονιστικό Μηχανισμό του άρθρου 69 και κατόπιν δημόσιας διαβούλευσης εξειδικεύονται οι υπόχρεοι φορείς, οι διαδικασίες υλοποίησης καθώς και κάθε άλλο θέμα τεχνικού ή λεπτομερειακού χαρακτήρα για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος άρθρου.

⁶ Στο σημείο αυτό θα θέλαμε να τονίσουμε ότι παρά το γεγονός ότι στον τίτλο του άρθρου υπάρχει το ακρωνύμιο «ΑμεΑ» ώστε να αναφερθεί στα άτομα με αναπηρία επιλέξαμε να το αντικαταστήσουμε με το «άτομα με αναπηρία».

2. Προς το σκοπό της [...] **κατάρτισης στελεχών του δημόσιου τομέα [...]** σε θέματα δικαιωμάτων και ίσης μεταχείρισης των ατόμων με αναπηρία [...] το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης [...] μεριμν[α] για τη **συμπερίληψη στα προγράμματα σπουδών και στα επιμορφωτικά τους σεμινάρια εκπαιδευτικών ενοτήτων που αφορούν στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, όπως αυτά απορρέουν από τη Σύμβαση.** Με αποφάσεις των οικείων Υπουργών, σε συνεργασία με το Συντονιστικό Μηχανισμό του άρθρου 69 και το Κεντρικό Σημείο Αναφοράς του άρθρου 70, ρυθμίζονται οι επιμέρους θεματικές ενότητες, το περιεχόμενο των εκπαιδευτικών ενοτήτων, καθώς και κάθε άλλο θέμα τεχνικού ή λεπτομερειακού χαρακτήρα.

Με τις οργανωτικές διατάξεις του νόμου προσδιορίζεται η λειτουργία του Συντονιστικού Μηχανισμού (άρθρο 69), καθώς και το Κεντρικό Σημείο Αναφοράς για θέματα σχετιζόμενα με την εφαρμογή της Σύμβασης (άρθρο 70).

Επιπροσθέτως, τα **Επιμέρους Σημεία Αναφοράς** για την παρακολούθηση εφαρμογής της Σύμβασης (άρθρο 71) καθορίζονται σε επίπεδο υπουργείων, με απόφαση των οικείων Υπουργών, και ειδικότερα: Ορίζεται σε κάθε Υπουργείο Γενικός/η ή Διοικητικός/η Γραμματέας ως Επιμέρους Σημείο Αναφοράς ή με απόφαση του/της Γενικού/ης ή Διοικητικού/της Γραμματέα οι αρμοδιότητες του Επιμέρους Σημείου Αναφοράς μπορεί να μεταβιβασθούν σε οργανική μονάδα επιπέδου Γενικής Διεύθυνσης, Διεύθυνσης ή Τμήματος.

Τέλος, με το άρθρο 72, θεσμοθετείται **το πλαίσιο για την προαγωγή της Σύμβασης** που αποτελείται από τον Συνήγορο του Πολίτη ο οποίος υποχρεούται να τελεί σε συνεργασία με την Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (Ε.Σ.Α.μεΑ.) ως ανεξάρτητο μηχανισμό της κοινωνίας των πολιτών.

1.3 Κανονιστικό πλαίσιο Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων (ΕΔΕΤ)

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, σε όλα τα στάδια εφαρμογής των ΕΔΕΤ, αποσκοπεί στην εξάλειψη των ανισοτήτων και στην **προώθηση της ισότητας** μεταξύ ανδρών και γυναικών και την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου, καθώς και στην **καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φύλου, φυλής, εθνότητας, θρησκευματος ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού,** σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 2 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ), του άρθρου 10 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της

Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ) και του άρθρου 21 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, **λαμβάνοντας ειδικότερα υπόψη την προσβασιμότητα για τα άτομα με αναπηρία.**

Πιο συγκεκριμένα σύμφωνα με το **Κανονισμό (ΕΕ) 2021/1060 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 2021⁷** για τον καθορισμό κοινών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+, το Ταμείο Συνοχής, το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας, Αλιείας και Υδατοκαλλιέργειας, και δημοσιονομικών κανόνων για τα εν λόγω Ταμεία και για το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης, το Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας και το Μέσο για τη Χρηματοδοτική Στήριξη της Διαχείρισης των Συνόρων και την Πολιτική των Θεωρήσεων», προβλέπονται τα ακόλουθα:

α) στην **παρ. 3 του άρθρου 9 «Οριζόντιες αρχές»**, αναφέρεται ότι **«Τα κράτη μέλη και η Επιτροπή λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για να αποτρέψουν κάθε διάκριση λόγω φύλου, φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού κατά την προετοιμασία, υλοποίηση, παρακολούθηση και αξιολόγηση των προγραμμάτων, καθώς και κατά την υποβολή των σχετικών εκθέσεων. Ειδικότερα, η προσβασιμότητα για τα άτομα με αναπηρίες λαμβάνεται υπόψη σε όλα τα στάδια της προετοιμασίας και της υλοποίησης των προγραμμάτων»**,

β) στην **παρ. 1 του άρθρου 73 «Επιλογή πράξεων από τη Διαχειριστική Αρχή»**, αναφέρεται ότι **«Για την επιλογή των πράξεων, η διαχειριστική αρχή καταρτίζει και εφαρμόζει κριτήρια και διαδικασίες που δεν εισάγουν διακρίσεις, είναι διαφανή, εξασφαλίζουν την πρόσβαση από άτομα με αναπηρίες, διασφαλίζουν την ισότητα των φύλων, και λαμβάνουν υπόψη τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, και την ενωσιακή πολιτική στον τομέα του περιβάλλοντος, σύμφωνα με το άρθρο 11 και το άρθρο 191 παράγραφος 1 ΣΛΕΕ.»**.

⁷ Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1060 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 2021 για τον καθορισμό κοινών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+, το Ταμείο Συνοχής, το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας, Αλιείας και Υδατοκαλλιέργειας, και δημοσιονομικών κανόνων για τα εν λόγω Ταμεία και για το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης, το Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας και το Μέσο για τη Χρηματοδοτική Στήριξη της Διαχείρισης των Συνόρων και την Πολιτική των Θεωρήσεων είναι διαθέσιμος στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1060&from=EL>

Επιπρόσθετα, **τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία**, και ειδικότερα η **προσβασιμότητα**, ενισχύονται περαιτέρω με τη συμπερίληψη στον ως άνω Κανονισμό ειδικού οριζόντιου αναγκαίου πρόσφορου όρου (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ του Κανονισμού) για την «Υλοποίηση και εφαρμογή της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες σύμφωνα με την απόφαση 2010/48/ΕΚ του Συμβουλίου».

1.4 Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.⁸

Η διακήρυξη του **Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.**, που τέθηκε σε ισχύ την 1^η Δεκεμβρίου 2009, επιβεβαιώνει, λαμβάνοντας υπόψη τις αρμοδιότητες και τις δράσεις της ΕΕ, καθώς και την αρχή της επικουρικότητας, τα δικαιώματα που προκύπτουν ιδίως από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις και τις κοινές διεθνείς υποχρεώσεις των χωρών της ΕΕ, τη σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, τους κοινωνικούς χάρτες που έχουν ψηφιστεί από την ΕΕ και από το Συμβούλιο της Ευρώπης και τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Ο χάρτης, παρέχοντας διαφάνεια και σαφήνεια στα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες, δημιουργεί νομική ασφάλεια στην ΕΕ. Μάλιστα, το **άρθρο 26** του Χάρτη, εστιάζει στην **ένταξη των ατόμων με αναπηρία** τονίζοντας ότι αυτά **πρέπει να επωφελούνται μέτρων που θα τους εξασφαλίζουν την αυτονομία, την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή στον κοινοτικό βίο**.

Το δικαίωμα των Ευρωπαίων πολιτών -με ή χωρίς αναπηρία- στην πολιτική συμμετοχή αναδεικνύεται και στο Χάρτη. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το κεφάλαιο 5 του Χάρτη που επικεντρώνεται στα δικαιώματα των πολιτών, **κάθε πολίτης** της Ε.Ε. έχει το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι τόσο κατά τη διεξαγωγή των εκλογών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου όσο και στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές με βάση τους όρους που ισχύουν στο κράτος που είναι υπήκοοι.⁹ Επιπρόσθετα, ένα άλλο σημείο που τονίζεται στο Χάρτη, είναι το δικαίωμα των φυσικών και νομικών προσώπων που διαμένουν στην Ε.Ε. να έχουν πρόσβαση στα έγγραφα των θεσμικών και λοιπών οργάνων της Ένωσης ανεξαρτήτως της θεματικής.¹⁰

⁸ Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. είναι διαθέσιμος στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=EL>

⁹ Βλ. Άρθρα 40 και 41 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.

¹⁰ Βλ. Άρθρο 42 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.

1.5 Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων

Το 2017 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διακήρυξαν τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων ως την «πυξίδα» για το σχεδιασμό των πολιτικών απασχόλησης και των κοινωνικών πολιτικών. Συγκεκριμένα, η Αρχή 17 «Ένταξη των Ατόμων με Αναπηρία» προβλέπει ότι:

τα άτομα με αναπηρία έχουν δικαίωμα σε εισοδηματική στήριξη που διασφαλίζει αξιοπρεπή διαβίωση, υπηρεσίες που τους επιτρέπουν να συμμετέχουν στην αγορά εργασίας και στην κοινωνία, και εργασιακό περιβάλλον προσαρμοσμένο στις ανάγκες τους.¹¹

1.6 Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία «Ένωση Ισότητας-Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2021-2030»¹²

Σε συνέχεια της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Αναπηρία 2010-2020 που έθεσε τις βάσεις για την άρση των εμποδίων και των αποκλίσεων που βιώνουν 87 εκ. Ευρωπαίοι πολίτες με αναπηρία, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε την άνοιξη του 2021 την νέα Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία 2021-2030. Η νέα Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία προτείνει την ανάληψη συντονισμένων δράσεων σε εθνικό όσο και σε ενωσιακό επίπεδο, με την ΕΕ είτε να μοιράζεται την αρμοδιότητα με τα κράτη μέλη της ΕΕ είτε να έχει υποστηρικτικό ρόλο, ώστε να γίνει περαιτέρω άρση των εμποδίων που αντιμετωπίζουν οι Ευρωπαίοι πολίτες με αναπηρία.

Η σημασία της πλήρους πολιτικής συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία στις εκλογικές και πολιτικές διαδικασίες όπως και στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων σε ίση βάση με τα άτομα χωρίς αναπηρία επισημαίνεται και στην Ευρωπαϊκή Στρατηγική. Όπως επισημαίνεται και στην Ευρωπαϊκή Στρατηγική, οι δυο βασικές αιτίες που αποκλείουν τα άτομα με αναπηρία από την ενεργή πολιτική συμμετοχή τους οφείλονται σε ζητήματα που έχουν να κάνουν με την προσβασιμότητα και λόγω της ύπαρξης του θεσμού που στερεί τη δικαιοπρακτική

¹¹ Ο Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων είναι διαθέσιμος στο: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_el

¹² Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2021-2030 είναι διαθέσιμη στα ελληνικά στον ακόλουθο σύνδεσμο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=COM:2021:101:FIN#PP4Contents>

τους ικανότητες. Ήδη από το 2019 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μέσω σύστασης¹³ που δημοσίευσε προέτρεπε τα κράτη μέλη να δημιουργήσουν ένα πρόσφορο έδαφος ώστε στις επόμενες εκλογικές διαδικασίες να υπάρχει συμμετοχή από κοινωνικές ομάδες που μέχρι πρότινος δεν συμμετείχαν ενεργά όπως και η κοινωνική ομάδα των ατόμων με αναπηρία. Προς αυτή την κατεύθυνση κινείται και η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Αναπηρία 2021-2030 έχοντας σαν σκοπό της να εγγυηθεί το δικαίωμα στην πολιτική συμμετοχή για τα άτομα με αναπηρία σε ίση βάση με τα άτομα χωρίς αναπηρία.

Για την επίτευξη αυτού του σκοπού, μεταξύ των ενεργειών στις οποίες θα προβεί η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι: η συνεργασία της με τα κράτη-μέλη μέσω του ευρωπαϊκού δικτύου συνεργασίας για τις εκλογές προκειμένου να στηρίζει την πλήρη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στις ευρωεκλογές όπως και την προσβασιμότητα αυτών τόσο για τους/τις ψηφοφόρους όσο και για τους/τις υποψήφιους με αναπηρία, η διενέργεια συζήτησης υψηλού επιπέδου για τις εκλογές που θα δίνει έμφαση στην ανάδειξη εκείνων των πρακτικών για μια δημοκρατία χωρίς αποκλεισμούς και διαμόρφωση ψηφοδελτίων που θα συμπεριλαμβάνουν την πολυμορφία που χαρακτηρίζει πλέον τις κοινωνίες, η εκπόνηση, σε συνεργασία με τα κράτη-μέλη ενός οδηγού ορθής εκλογικής πρακτικής που θα εξετάζει τη συμμετοχή των πολιτών με αναπηρία στην εκλογική διαδικασία, η εξέταση των αναγκών των ατόμων με αναπηρία ώστε να μπορούν να συμμετέχουν στην ηλεκτρονική ψηφοφορία που προβλέπεται στο πλαίσιο του σχεδίου δράσης για την ευρωπαϊκή δημοκρατία, η στήριξη της δημοκρατικής συμμετοχής χωρίς αποκλεισμούς, μεταξύ άλλων για άτομα με αναπηρία, μέσα από το νέο πρόγραμμα «Ιθαγένεια, ισότητα, δικαιώματα και αξίες» (CERV).

1.7 Agenda 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη¹⁴

Η Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, για την εφαρμογή της οποίας έχει δεσμευτεί η χώρα μας, προάγει μεταξύ άλλων τον καθολικό σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ισότητας και της μη διάκρισης. Η Ατζέντα 2030 δεσμεύεται ότι θα ενισχύσει τα ευάλωτα άτομα, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με αναπηρία.

¹³ Σύσταση (ΕΕ) 2018/234 της Επιτροπής της 14ης Φεβρουαρίου 2018 σχετικά με την ενίσχυση του ευρωπαϊκού χαρακτήρα και της αποτελεσματικής διεξαγωγής των εκλογών του 2019 για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Η σύσταση είναι διαθέσιμη ηλεκτρονικά στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0234&from=EL>

¹⁴ Η Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη είναι διαθέσιμη στο: <https://unric.org/el/17-στοχοι-βιωσιμησ-αναπτυξης/>

Η κοινωνική και πολιτική ένταξη όλων των πολιτών ανεξάρτητα από την ηλικία, το φύλο, την αναπηρία, τη φυλή, την εθνικότητα, την καταγωγή, τη θρησκεία, την οικονομική ή/και οποιαδήποτε άλλη κατάσταση είναι μια διάσταση που αποτυπώνεται και στην Ατζέντα 2030 για την Βιώσιμη Ανάπτυξη. Πιο συγκεκριμένα, ο **Στόχος 10 «Λιγότερες Ανισότητες»** επικεντρώνεται στην καταπολέμηση των υπαρχουσών ανισοτήτων που υπάρχουν στο κοινωνικό-οικονομικό-πολιτικό πλαίσιο σε κάθε χώρα αλλά και μεταξύ των διαφορών χωρών. Ειδικότερα, σε ότι αφορά την πολιτική συμμετοχή, ο **υπο-στόχος 10.2** αποσκοπεί στην «ενδυνάμωση και προαγωγή της κοινωνικής [...] και πολιτικής ένταξης όλων, ανεξαρτήτως ηλικίας, φύλου, αναπηρίας, φυλής, εθνικότητας, καταγωγής, θρησκείας ή οικονομικής ή άλλης κατάστασης».¹⁵

¹⁵ Ο.π

2 ΟΙ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΧΩΡΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΗΕ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ

Τον Σεπτέμβριο του 2019, για πρώτη φορά στην ιστορία, η Ελλάδα εξετάστηκε από την Επιτροπή των Η.Ε. για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, σε μια εφ' όλης της ύλης δημόσια ακρόαση, στην έδρα των Η.Ε. στη Γενεύη, σχετικά με την τήρηση των υποχρεώσεων του κράτους προς τα άτομα με αναπηρία, όπως αυτές απορρέουν από τη Σύμβαση που κύρωσε η χώρα μας με το ν. 4074/2012.

Σε όλη τη διαδικασία της εξέτασης η Ε.Σ.Α.μεΑ. ήταν παρούσα, καταδεικνύοντας την πραγματικότητα που βιώνουν τα άτομα με αναπηρία στην Ελλάδα. Η Ε.Σ.Α.μεΑ. συμμετείχε ενεργά και σε όλες τις προπαρασκευαστικές διαδικασίες, ενώ στις 26 Ιουλίου 2019 κατέθεσε την ολοκληρωμένη Εναλλακτική Έκθεση της (Alternative Report) στην Επιτροπή των Η.Ε.

Η Επιτροπή υιοθέτησε τις Τελικές Παρατηρήσεις προς τη χώρα κατά την 506^η συνεδρίασή της, που έγινε στις 18 Σεπτεμβρίου 2019 και τις οποίες η Ε.Σ.Α.μεΑ. με δική της πρωτοβουλία της μετέφρασε στην ελληνική γλώσσα αλλά και ως κείμενο εύκολο για ανάγνωση (easy-to-read).¹⁶

Σχετικά με την πρόοδο της χώρας ως προς την προοδευτική υλοποίηση του Άρθρου 29 η Επιτροπή εξέφρασε την ανησυχία της για τα εξής:

Άρθρο 29: Συμμετοχή στην πολιτική και δημόσια ζωή¹⁷

42. Η Επιτροπή ανησυχεί για το ότι τα άτομα με νοητικές ή ψυχοκοινωνικές αναπηρίες που τελούν υπό δικαστική συμπαράσταση στερούνται του δικαιώματός τους να ψηφίζουν. Ανησυχεί, επίσης, και για την έλλειψη προσβασιμότητας στις εκλογικές διαδικασίες, τις εγκαταστάσεις και το εκλογικό υλικό.

43. Η Επιτροπή συνιστά στο συμβαλλόμενο Κράτος να αναμορφώσει το σχετικό εκλογικό πλαίσιο, συμπεριλαμβανομένων των νόμων, κανονιστικών διατάξεων και υποστηρικτικών μηχανισμών, προκειμένου να διασφαλίσει ότι τα άτομα με αναπηρία μπορούν να συμμετέχουν αποτελεσματικά και πλήρως στην πολιτική και δημόσια ζωή, και να εξασκούν το δικαίωμά τους να ψηφίζουν, διασφαλίζοντας,

¹⁶ Οι Τελικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα της Ε.Σ.Α.μεΑ. στα [ελληνικά](#) και σε [κείμενο εύκολο για ανάγνωση](#) (easy-to-read).

¹⁷ Για μια σύντομη ανάλυση του Άρθρου 29 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, βλ. **Παράρτημα Ι**, σσ. 44-45,

μεταξύ άλλων, την απρόσκοπτη φυσική προσβασιμότητα στην ψηφοφορία, το απόρρητο της ψήφου και τη διαθεσιμότητα εκλογικού υλικού και πληροφόρησης σε προσβάσιμες μορφές, σύμφωνα και με το γενικό σχόλιο Αρ. 2 (2014) για την προσβασιμότητα.

Όπως παρατηρούμε, στις Παρατηρήσεις και Συστάσεις της Επιτροπής για το Άρθρο 29, δίνεται έμφαση στην αναμόρφωση του υπάρχοντος εκλογικού πλαισίου έτσι ώστε τα άτομα με αναπηρία να μπορούν ανεμπόδιστα να συμμετέχουν ενεργά στην πολιτική και δημόσια ζωή της χώρας. Η αναμόρφωση του εκλογικού συστήματος, σύμφωνα με την Επιτροπή, αφορά τόσο την άρση υπαρχόντων συστημάτων που αποκλείουν από τα άτομα με αναπηρία το δικαίωμα του εκλέγειν, όπως ο θεσμός της υποκαθιστάμενης λήψης αποφάσεων, όσο και σε ζητήματα που αφορούν την προσβασιμότητα των εκλογικών τμημάτων, της διαδικασίας ψηφοφορίας και την χωρίς εμπόδια ενημέρωση και πληροφόρηση των ατόμων με αναπηρία σχετικά με την εκλογική διαδικασία.

Γενικές αρχές και υποχρεώσεις (άρθρα 1-4)

1. Η Επιτροπή εκφράζει την ανησυχία της για την έλλειψη στη νομοθεσία του συμβαλλόμενου Κράτους μιας εναρμονισμένης προσέγγισης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, και ότι **το υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο, συμπεριλαμβανομένου του μηχανισμού αξιολόγησης της αναπηρίας, εξακολουθεί να περιλαμβάνει στοιχεία που συνδέονται με το ιατρικό μοντέλο της αναπηρίας και εμπεριέχει υποτιμητική γλώσσα για τα άτομα με αναπηρία.** Η Επιτροπή, επίσης, ανησυχεί για την έλλειψη μιας συνεκτικής και μακροπρόθεσμης στρατηγικής για την αποτελεσματική εφαρμογή της Σύμβασης.
2. Η Επιτροπή συνιστά στο συμβαλλόμενο Κράτος, σε στενή διαβούλευση και με την ενεργό εμπλοκή των οργανώσεων των ατόμων με αναπηρία:

[...]

(γ) Να εξαλείψει στη νομοθεσία του την υποτιμητική γλώσσα που αναφέρεται στα άτομα με αναπηρία.

Τέλος, μια παρατήρηση και σύσταση της Επιτροπής που δεν αφορά μόνο το χώρο της Δικαιοσύνης αλλά ευρύτερα όλα τα πεδία πολιτικής σχετίζεται με τη χρήση μη ορθής και κάποιες φορές υποτιμητικής γλώσσας που χρησιμοποιείται στην ελληνική νομοθεσία όταν αναφέρεται στα άτομα με αναπηρία ή σε ζητήματα που σχετίζονται άμεσα με την αναπηρία. Για το λόγο αυτό συστήνει την εξάλειψη της και την υιοθέτηση μιας γλώσσας που είναι συμβατή με τη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας.

3 Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΖΩΗ: ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

3.1 Το ελληνικό νομικό πλαίσιο και η πολιτική συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία

Στην Ελλάδα, το δικαίωμα στην πολιτική συμμετοχή όλων των πολιτών (με ή χωρίς αναπηρία) διασφαλίζεται και προστατεύεται μέσω ενός συνδυασμού αρκετών εθνικών και διεθνών νομικών πλαισίων που έχουν κυρωθεί από το ελληνικό κράτος. Ειδικότερα, όσον αφορά τα διεθνή νομικά πλαίσια, πρόκειται για την *Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*¹⁸ του ΟΗΕ (Άρθρο 21), το *Διεθνές Σύμφωνο των Ηνωμένων Εθνών για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα*¹⁹ (Άρθρο 25), τη *Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών*²⁰ (Άρθρο 8), τη *Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την Εξάλειψη κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων*²¹ (Άρθρο 5), τη *Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού*²² (Άρθρο 12) (CRC), τον αναθεωρημένο *Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη*²³ (Άρθρο 15) και, όπως ήδη αναφέρθηκε, τη *Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες*²⁴ (Άρθρο 29).

Σε εθνικό επίπεδο, το Σύνταγμα της Ελλάδας, στο άρθρο 5, παράγραφο 1, αναγνωρίζει ότι:

¹⁸ UN General Assembly. (1948). *Universal declaration of human rights*. Ανακτήθηκε στις 10 Δεκεμβρίου 2021 από <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>

¹⁹ UN General Assembly. (1966). *UN International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)*. Ανακτήθηκε στις 10 Δεκεμβρίου 2021 από <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>

²⁰ UN General Assembly. (1979). *UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW)*. Ανακτήθηκε στις 10 Δεκεμβρίου 2021 από <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cedaw.aspx>

²¹ UN General Assembly. (1965). *UN International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (CERD)*. Ανακτήθηκε στις 10 Δεκεμβρίου 2021 από <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cerd.aspx>

²² UN General Assembly. (1989). *UN Convention of the Rights of the Child (CRC)*. Ανακτήθηκε στις 10 Δεκεμβρίου 2021 από <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>

²³ Council of Europe. (1996). *European Social Charter (Revised)*. Ανακτήθηκε στις 10 Δεκεμβρίου 2021 από <https://rm.coe.int/168007cf93>

²⁴ UN General Assembly. (2006). *UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)*. Ανακτήθηκε στις 10 Δεκεμβρίου 2021 από <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities-2.html>

«Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη.»

Ωστόσο, σύμφωνα με τον Αστικό Κώδικα, οι Έλληνες πολίτες που βρίσκονται σε καθεστώς πλήρους δικαστικής συμπαράστασης, δηλαδή τα άτομα με νοητική ή/και ψυχοκοινωνική αναπηρία, δεν έχουν δικαίωμα στην πολιτική συμμετοχή.²⁵

Ειδικότερα, για τα άτομα με αναπηρία και το δικαίωμά τους να συμμετέχουν στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, η παρ. 6 του Άρθρο 21, του Συντάγματος της Ελλάδας, προβλέπει ότι:

«Τα άτομα με αναπηρία έχουν δικαίωμα να απολαμβάνουν μέτρων που εξασφαλίζουν την αυτονομία, την επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας.»

Επίσης, θα πρέπει να επισημανθεί ότι το δικαίωμα στην πολιτική συμμετοχή είναι ένα πολυδιάστατο δικαίωμα, δεδομένου ότι περιλαμβάνει τα δικαιώματα: του εκλέγειν, του εκλέγεσθαι, της συμμετοχής σε πολιτικά κόμματα και της συμμετοχής στο χειρισμό δημοσίων υποθέσεων.

Πιο συγκεκριμένα, σε ότι αφορά το δικαίωμα του εκλέγειν, σύμφωνα με το Άρθρο 51, παράγραφος 3 του Συντάγματος της Ελλάδας:

«Οι βουλευτές εκλέγονται με άμεση, καθολική και μυστική ψηφοφορία από τους πολίτες που έχουν εκλογικό δικαίωμα, όπως νόμος ορίζει. Ο νόμος δεν μπορεί να περιορίσει το εκλογικό δικαίωμα παρά μόνο αν δεν έχει συμπληρωθεί κατώτατο όριο ηλικίας ή για ανικανότητα δικαιοπραξίας ή ως συνέπεια αμετάκλητης ποινικής καταδίκης για ορισμένα εγκλήματα.»

Έτσι λοιπόν, οι μόνες παράμετροι που εμποδίζουν έναν/μία πολίτη να ψηφίσει στην Ελλάδα είναι: i) η ηλικία του/της, ii) αν κάποιος/α βρίσκεται σε καθεστώς πλήρους δικαστικής συμπαράστασης ή/και iii) λόγω ποινικής καταδίκης. Συνεπώς, οι πολίτες που έχουν δικαίωμα ψήφου στην Ελλάδα είναι οι πολίτες που έχουν ελληνική υπηκοότητα²⁶ και έχουν συμπληρώσει το δέκατο έβδομο (17) έτος ηλικίας κατά το έτος

²⁵ Βλ. Προεδρικό Διάταγμα 456/1984 (ΦΕΚ Α-164/24-10-1984) Αστικός Κώδικας

²⁶ Βλ. Υπουργική Απόφαση ΥΑΠ/Φ.40.4/1/989 (ΦΕΚ Β' 1301/12.04.2012) Κύρωση Πλαισίου Παροχής Υπηρεσιών Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης

που πραγματοποιούνται οι εκλογές²⁷. Οι παραπάνω δύο προϋποθέσεις -υπηκοότητα και ηλικία- μαζί με την εγγραφή στους εκλογικούς καταλόγους, είναι απαραίτητες προϋποθέσεις ώστε κάποιος/α να μπορεί να ασκήσει το δικαίωμα ψήφου.²⁸

Σύμφωνα με τη παρ. 1 του Άρθρου 55 του Συντάγματος, οι προϋποθέσεις για να μπορεί ένας/μία πολίτης της Ελλάδας να ασκήσει και να απολαύσει το δικαίωμα του εκλέγεσθαι όντας/ούσα υποψήφια σε δημοτικό, περιφερειακό, εθνικό ή/και ευρωπαϊκό επίπεδο είναι να έχει δικαίωμα ψήφου και να έχει συμπληρώσει την ηλικία των 25 ετών κατά την ημέρα των εκλογών στις οποίες επιθυμεί να είναι υποψήφιος/α.²⁹ Επίσης, αυτό που χρήζει επισήμανσης είναι ότι σύμφωνα με το Άρθρο 56 του Συντάγματος, το οποίο περιγράφει τους περιορισμούς λόγω των οποίων κάποιος δεν μπορεί να είναι υποψήφιος/α αν και ικανοποιεί τις απαιτήσεις του Άρθρου 55, δεν υπάρχει καμία αναφορά στην αναπηρία ως περιοριστικό παράγοντα. Συνεπώς, τα άτομα με αναπηρία που πληρούν τις προϋποθέσεις του Άρθρου 55 του Συντάγματος μπορούν να ασκήσουν το δικαίωμα του εκλέγεσθαι.

Τέλος, εκτός από το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι, οι πολίτες με αναπηρία, όπως και όλοι οι πολίτες χωρίς αναπηρία, έχουν το δικαίωμα να ιδρύσουν ή/και να συμμετάσχουν σε πολιτικά κόμματα³⁰, καθώς επίσης και να συμμετάσχουν σε μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς και σωματεία.³¹ Μάλιστα, το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία να ιδρύουν και να συμμετέχουν σε αναπηρικές οργανώσεις αποτελεί και τη βασική αρχή της Σύμβασης των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες.

3.2 Εμπόδια που αποτρέπουν την πολιτική συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία

Παρά το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο που διασφαλίζει και προστατεύει το δικαίωμα στην πολιτική συμμετοχή όλων των Ελλήνων πολιτών, με ή χωρίς αναπηρία, τα άτομα με αναπηρία αντιμετωπίζουν διάφορα εμπόδια που τους θέτουν φραγμούς σε ότι αφορά την άσκηση και απόλαυση του δικαιώματός τους

²⁷ Βλ. ν. 4406/2016 (ΦΕΚ 133/26.7.2016), Αναλογική εκπροσώπηση των πολιτικών κομμάτων, διεύρυνση του δικαιώματος εκλέγειν και άλλες διατάξεις περί εκλογής Βουλευτών.

²⁸ Βλ. Υπουργική Απόφαση ΥΑΠ/Φ.40.4/1/989 (ΦΕΚ Β' 1301/12.04.2012) Κύρωση Πλαισίου Παροχής Υπηρεσιών Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης

²⁹ Βλ. Το Σύνταγμα της Ελλάδος. Ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2019 από <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/8c3e9046-78fb-48f4-bd82-bbb28caief5/SYNTAGMA.pdf>

³⁰ Βλ. παρ. 1, του Άρθρου 29 του Συντάγματος της Ελλάδας

³¹ Βλ. παρ. 1 και 2, του Άρθρου 12 του Συντάγματος της Ελλάδας.

στην πολιτική συμμετοχή. Τα εμπόδια αυτά, σχετίζονται: α) με την κατηγορία και τη βαρύτητα της αναπηρίας, με τα άτομα με ψυχικές, ψυχοκοινωνικές και νοητικές αναπηρίες να είναι περισσότερα ευάλωτα, β) με το φύλο των ατόμων με αναπηρία, αφού η ενεργή πολιτική συμμετοχή των γυναικών με αναπηρία είναι περισσότερο περιορισμένη σε σχέση με αυτή των ανδρών με αναπηρία, γ) με την πρόσβαση στη πληροφορία των ατόμων με αναπηρία στο εκάστοτε εθνικό κοινωνικό-πολιτικό πλαίσιο, δ) με τις εκλογικές διαδικασίες και το κατά πόσο αυτές είναι προσβάσιμες στα άτομα με αναπηρία κ.ο.κ. Στη συνέχεια, θα παρουσιαστούν πιο αναλυτικά τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία κατά την απόλαυση και άσκηση του δικαιώματος τους στην πολιτική συμμετοχή.

3.2.1 Στέρηση της δικαιοπρακτικής ικανότητας των ατόμων με νοητική ή/και ψυχοκοινωνική αναπηρία

Στην Ελλάδα, όπως και σε άλλες χώρες της Ευρώπης³² και του κόσμου, τα άτομα που βρίσκονται υπό καθεστώς πλήρους δικαστικής συμπαράστασης χάνουν αυτόματα και το δικαίωμα ψήφου. Μάλιστα, ο θεσμός της υποκαθιστάμενης λήψης αποφάσεων αποτελεί ένα από τα πιο μελανά σημεία σε σχέση με τη δυνατότητα των ατόμων με αναπηρία να απολαμβάνουν τα δικαιώματά τους σε ίση βάση με τους πολίτες χωρίς αναπηρία. Σύμφωνα με αυτό το είδος κηδεμονίας, ένα άτομο, λόγω της νοητικής ή ψυχοκοινωνικής αναπηρίας του, αντιμετωπίζεται ως άτομο που δε μπορεί να πάρει οποιαδήποτε απόφαση που αφορά τη ζωή του.

Με άλλα λόγια, θα λέγαμε ότι αυτό που συμβαίνει είναι μια ‘ταύτιση’ της δικαιοπρακτικής ικανότητας (legal capacity) του ατόμου με τη νοητική ή ψυχική κατάστασή του (mental capacity).³³ Μάλιστα, αυτή η ‘ταύτιση’, δηλαδή της δικαιοπρακτικής ικανότητας (legal capacity) με τη νοητική ή ψυχική κατάσταση (mental capacity), ενός ατόμου αποτέλεσε κεντρικό ζήτημα στη δημιουργία της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, υποστηρίζοντας ότι τα συστήματα υποκαθιστάμενης λήψης αποφάσεων είναι ενάντια στη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας και, για το λόγο αυτό, θα πρέπει να αντικατασταθούν από

³² European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). (2014). *The right to political participation of persons with disabilities: Summary*. Ανακτήθηκε στις 12 Δεκεμβρίου 2021 από https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-political-participation-persons-disabilities-summary-o_en.pdf και Pater, Krzysztof (2019). “Real rights of persons with disabilities to vote in European Parliament elections: Information report”. *European Economic and Social Committee*. Ανακτήθηκε στις 12 Δεκεμβρίου 2021 από <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/publications-other-work/publications/real-rights-persons-disabilities-vote-european-parliament-elections-information-report>

³³ Βλ. για παράδειγμα, Commissioner for Human Rights. (2012). *Who gets to decide? Right to legal capacity for persons with intellectual and psychosocial disabilities*. Ανακτήθηκε στις 10 Δεκεμβρίου 2021 από: <https://rm.coe.int/16806da5co>

συστήματα υποστηριζόμενης λήψης αποφάσεων.³⁴ Σύμφωνα με τη Σύμβαση, η υιοθέτηση εναλλακτικών μέσων επικοινωνίας είναι αυτή που θα άρει τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα άτομα με νοητική ή ψυχοκοινωνική αναπηρία που βρίσκονται υπό καθεστώς πλήρους δικαστικής συμπαράστασης και τους στερεί, μεταξύ άλλων, την ισότιμη συμμετοχή τους στην κοινωνική και πολιτική ζωή της χώρας.³⁵

3.2.2 Γυναίκες με αναπηρία και πολιτική συμμετοχή

Όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα,³⁶ η συμμετοχή των γυναικών με ή χωρίς αναπηρία στην πολιτική και κοινωνική ζωή είναι περιορισμένη παρά το γεγονός ότι έχουν ακριβώς τα ίδια δικαιώματα με τους άνδρες με ή χωρίς αναπηρία.³⁷ Κύρια αιτία αυτής της περιορισμένης συμμετοχής τους είναι η έλλειψη κατάρτισης καθώς και παρακίνησης των γυναικών με ή χωρίς αναπηρία να συμμετέχουν ακόμα πιο ενεργά στην πολιτική ζωή. Τη διαπίστωση αυτή έκανε το 2013 και η Επιτροπή για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών (CEDAW). Μάλιστα στις Τελικές Παρατηρήσεις της προς το ελληνικό κράτος, εκφράζει την ανησυχία της και συστήνει τη λήψη δράσεων για την ευαισθητοποίηση και την προώθηση των δικαιωμάτων των γυναικών προκειμένου αυτές να συμμετέχουν ενεργά τόσο στη δημόσια όσο και στην πολιτική ζωή της χώρας.³⁸ Ωστόσο, μέχρι και σήμερα δεν έχει υπάρξει κάποια συγκεκριμένη δράση ή πρωτοβουλία που να στοχεύει στην ευαισθητοποίηση σχετικά με τα δικαιώματα και την ενεργό εμπλοκή των γυναικών με αναπηρία στην πολιτική και κοινωνική ζωή της χώρας.

3.2.3 Τα εμπόδια των ατόμων με αναπηρία που διαβιούν σε ιδρύματα κλειστού τύπου ή των πολιτών που νοσηλεύονται κατά τη διάρκεια διεξαγωγής των εκλογών

Εμπόδια στην ενεργό πολιτική συμμετοχή τους αντιμετωπίζουν και οι πολίτες που διαβιούν σε ιδρύματα είτε λόγω σοβαρής κινητικής αναπηρίας είτε λόγω

³⁴ Βλ. UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD). (2014a). *General comment No. 1, Article 12, Equal Recognition before the Law*. Ανακτήθηκε στις 10 Δεκεμβρίου 2021 από <http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?Open&DS=CRPD/C/GC/1&Lang=E>

³⁵ Ο.π.

³⁶ Βλ. σελ. 20 αυτού του αρχείου

³⁷ Βλ. ενδεικτικά: Σαμίου, Δ. (1989). «Τα Πολιτικά Δικαιώματα των Ελληνίδων (1864 - 1952)». *Μνήμων*, 12:161-172, και Βαρίκα, Ε. (1987). *Η εξέγερση των κυριών: Η γένεση μιας φεμινιστικής συνείδησης στην Ελλάδα 1833-1907*. Αθήνα: Foundation of Research and Education, Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος.

³⁸ UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women (2013). *Concluding observations on the seventh periodic report of Greece adopted by the Committee at its fifty fourth session (11 February – 1 March 2013)*. Ανακτήθηκε στις 12 Δεκεμβρίου 2021 από:

<http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkGId%2fPPRiCAqhKb7yhslDCrOIUTvLRFdjh6%2fxipWCT+NjkbQ+ECovrawUqlXuTO+AvPXlbccbOj2ZfuplkLoZ77Vj2QxpNZqRbHA7Mhiaw933FUzcf9mPklCt7Fss2>

προβλήματος υγείας για το οποίο μπορεί να νοσηλευθούν την ημερομηνία διεξαγωγής της εκλογικής διαδικασίας. Τα εμπόδια αφορούν: i) στη μη-προσβασιμότητα της πλειοψηφίας των εκλογικών κέντρων της χώρας, ii) στην απαγόρευση μεταφοράς της κάλπης εκτός του εκλογικού τμήματος, και iii) στην έλλειψη κάποιας σχετικής διάταξης ή ρύθμισης που θα πρόβλεπε τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσαν να ασκήσουν το δικαίωμα ψήφου οι πολίτες που αδυνατούν να μεταφερθούν στα εκλογικά κέντρα, όπως μέσω εναλλακτικών τρόπων ψηφοφορίας.³⁹

3.2.4 Προσβασιμότητα εκλογικών κέντρων

Η μη προσβασιμότητα των εκλογικών κέντρων αποτελεί αποτρεπτικό παράγοντα για τα άτομα με αναπηρία, και δη για τα άτομα με κινητικές αναπηρίες και τους/τις χρήστες/τριες αναπηρικών αμαξιδίων στο να ασκήσουν το δικαίωμα ψήφου τους. Παραδείγματος χάρη, είναι συχνό το φαινόμενο οι χρήστες/τριες αναπηρικών αμαξιδίων να ασκούν το δικαίωμα ψήφου στο δρόμο, στο αυτοκίνητο ή στην τουαλέτα. Αίτια αυτού του φαινομένου είναι η αδυναμία μετακίνησης της κάλπης έξω από το εκλογικό κέντρο. Ένα άλλο παράδειγμα αφορά στα παραβάν, τα οποία επίσης είναι μη πρόσβασιμα στα άτομα χαμηλού αναστήματος και στους/στις χρήστες/στριες αναπηρικού αμαξιδίου, επειδή ο πάγκος εντός του παραβάν είναι τοποθετημένος αρκετά ψηλά με αποτέλεσμα να δυσκολεύονται να σημειώσουν τον σταυρό προτίμησης και να τοποθετήσουν το ψηφοδέλτιο στο σχετικό φάκελο.

Εμπόδια με την προσβασιμότητα των εκλογικών κέντρων αντιμετωπίζουν και τα άτομα με αισθητηριακές αναπηρίες. Ειδικότερα, οι τυφλοί/ες δεν είναι ποτέ σίγουροι/ες για το αν η ψήφος τους κατέληξε στην κάλπη, ενώ οι κωφοί/ες αντιμετωπίζουν δυσκολίες στο να εντοπίσουν ποια είναι η σωστή κάλπη όταν λαμβάνουν χώρα περισσότερες από μια διαδικασίες ψηφοφορίας.

Ο Εκλογικός Κώδικας όπως και η σχετική Εγκύκλιος που δημοσιεύεται από το Υπουργείο Εσωτερικών λίγο πριν τη διεξαγωγή των εκλογών επισημαίνουν την υποχρέωση των μελών της εφορευτικής επιτροπής να βοηθήσουν τα άτομα με αναπηρία, σε περίπτωση που τους ζητηθεί, κατά την άσκηση του δικαιώματος ψήφου. Όμως, η βοήθεια αυτή, στοχεύει περισσότερο στην παροχή βοήθειας στα άτομα με σωματικές ή κινητικές αναπηρίες και όχι σε άτομα με αισθητηριακές ή νοητικές αναπηρίες. Παραδείγματος χάρη, στην Εγκύκλιο που δημοσιεύθηκε το 2019

³⁹ Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑμεΑ). (2019). *Ανθρώπινα δικαιώματα και άτομα με αναπηρία: Εναλλακτική έκθεση ΕΣΑμεΑ, απαντήσεις στον Κατάλογο Θεμάτων, και Λίστα Συστάσεων* Αθήνα: Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑμεΑ). Διαθέσιμο στο: https://www.esamea.gr/component/cck/?task=download&collection=article_filegroup&xi=o&file=article_file&id=4446

και αφορούσε στις εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στις περιφερειακές και δημοτικές εκλογές περιλαμβάνονται οι διευκολύνσεις προς τα άτομα με αναπηρία εν γένει, όπως, για παράδειγμα, προτεραιότητα έναντι άλλων πολιτών για την άσκηση του εκλογικού τους δικαιώματος, καθώς και κάποιες που αφορούν ειδικά στα άτομα με κινητική αναπηρία όταν τα εκλογικά κέντρα δεν είναι προσβάσιμα.⁴⁰ Ωστόσο, η Εγκύκλιος δεν περιλαμβάνει καμία αναφορά στην παροχή βοήθειας, όταν αυτή ζητηθεί, προς τους πολίτες με αισθητηριακή ή νοητική αναπηρία, όπως οδηγούς, αναγνώστες ή διερμηνείς.

Επιπρόσθετα, σε ότι αφορά την παροχή βοήθειας προς τα άτομα με αναπηρία, ένα άλλο εμπόδιο που θέτει το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο σχετίζεται με την απουσία του δικαιώματος της επιλογής του ατόμου που τα ίδια τα άτομα με αναπηρία επιθυμούν να τους βοηθήσει κατά την άσκηση του εκλογικού τους δικαιώματος. Αντιθέτως προβλέπεται ότι μόνο τα μέλη των εφορευτικών επιτροπών, και δη οι δικαστικοί αντιπρόσωποι, μπορούν να βοηθήσουν τους πολίτες-ψηφοφόρους με αναπηρία. Ωστόσο, η πρακτική αυτή εγείρει ερωτήματα για τη διασφάλιση της μυστικότητας της ψήφου.⁴¹

3.2.5 Προσβασιμότητα εκλογικού υλικού

Η μη προσβασιμότητα του εκλογικού και προεκλογικού υλικού αποτελεί ένα ακόμη εξίσου σημαντικό εμπόδιο με το οποίο έρχονται αντιμέτωπα τα άτομα με αναπηρία κάθε φορά που διενεργούνται εκλογές. Ειδικότερα, σε ότι αφορά το προεκλογικό υλικό, τα προγράμματα της προεκλογικής εκστρατείας των πολιτικών κομμάτων δεν είναι διαθέσιμα σε άλλες προσβάσιμες μορφές, όπως σε γραφή Braille, σε κείμενο με μεγάλους χαρακτήρες, σε μορφή εύκολη για ανάγνωση (easy-to-read) ή στη νοηματική γλώσσα.

Ως προς το εκλογικό υλικό, όπως τα ψηφοδέλτια, σύμφωνα με τον Εκλογικό Κώδικα, αυτά πρέπει να είναι διαθέσιμα μόνο σε έντυπη μορφή, να έχουν ορθογώνιο σχήμα και να είναι σε λευκό χρώμα. Όμως, για τους/τις τυφλές και τους μερικώς βλέποντες τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά των ψηφοδελτίων αποτελούν

⁴⁰ Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας της Ε.Σ.Α.μεΑ. (2019). *Δικαίωμα στην πολιτική συμμετοχή; ... Όχι για Όλους... Εμπόδια για τα άτομα με αναπηρία – Προκλήσεις για τη Δημοκρατία*. Κείμενο Πολιτικής. Διαθέσιμο στο:

<https://www.paratiritirioanapirias.gr/storage/app/uploads/public/5f8/6ed/eob/5f86edeoboa54439925589.pdf>

⁴¹ Βλ. Προεδρικό Διάταγμα 26 (ΦΕΚ Α' 57/15.3.2012). *Κωδικοποίηση σ' ενιαίο κείμενο των διατάξεων της νομοθεσίας για την εκλογή βουλευτών*.

εμπόδιο. Σύμφωνα με το ισχύον θεσμικό πλαίσιο, δεν προβλέπεται η διαθεσιμότητα των ψηφοδελτίων σε καμία άλλη εναλλακτική μορφή, όπως σε γραφή Braille ή σε κείμενο με χρήση μεγαλύτερου μέγεθος γραμματοσειράς για τους μερικώς βλέποντες ή/και σε χρώμα που να είναι πιο φιλικό στους μερικώς βλέποντες, π.χ. κίτρινο.

3.2.6 Πρόσβαση στη πληροφορία-ενημέρωση

Η πρόσβαση σε πληροφορίες που αφορούν στις εκλογές είναι ένα ακόμη εμπόδιο που σχετίζεται με το δικαίωμα στην πολιτική συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία. Οι εκλογικοί κατάλογοι και η πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικά με τα εκλογικά κέντρα στα οποία οι εγγεγραμμένοι ψηφοφόροι μπορούν να ασκήσουν το εκλογικό τους δικαίωμα αποτελούν απτά παραδείγματα. Πιο συγκεκριμένα, τόσο οι εκλογικοί κατάλογοι όσο και οι πληροφορίες σχετικά με τα εκλογικά κέντρα συνηθίζεται να αναρτώνται στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Εσωτερικών όπως και στις ιστοσελίδες των δήμων και των περιφερειών. Ωστόσο, αν και η ιστοσελίδα του Υπουργείου Εσωτερικών είναι προσβάσιμη στα άτομα με αναπηρία,⁴² οι περισσότερες ιστοσελίδες των περιφερειών και των δήμων δεν είναι.

Επιπρόσθετα, η πολιτική συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία δεν επικεντρώνεται μόνο στο δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι αλλά αφορά γενικότερα στην ενεργό πολιτική συμμετοχή τους στα πολιτικά δρώμενα της χώρας. Παρ' όλα αυτά, η συμμετοχή τους στη χάραξη νέων πολιτικών, η οποία επιβάλλεται από το Άρθρο 4.3 της Σύμβασης,⁴³ δεν είναι πάντα διασφαλισμένη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η συμμετοχή τους στις δημόσιες διαβουλεύσεις που αναρτώνται στην ιστοσελίδα της Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης ([OpenGov](#)), η οποία όμως, δυστυχώς, δεν συμμορφώνεται με το Ευρωπαϊκό Εναρμονισμένο Πρότυπο EN 301 549 όπως αντικαθίσταται και ισχύει κάθε φορά (βλ. Οδηγία (ΕΕ) 2016/2102 και ν.4727/2020, ιδίως Κεφάλαιο Η), γεγονός που συνεπάγεται, μεταξύ άλλων, την πλήρη συμμόρφωση με τις Οδηγίες για την Προσβασιμότητα του Περιεχομένου του Ιστού, έκδοση 2.1 (Web Content Accessibility Guidelines 2.1) του Διεθνή Οργανισμού

⁴² Στον έλεγχο που πραγματοποιήσαμε για το κατά πόσο η ιστοσελίδα του Υπουργείου Εσωτερικών τηρεί το Ευρωπαϊκό Εναρμονισμένο Πρότυπο προσβασιμότητας EN 301 549, μέσω της χρήσης του εργαλείου Lighthouse v6 τα αποτελέσματα που λάβαμε ήταν τα εξής: **Συνολική βαθμολογία:** 89%. **Προβλήματα:** Τα χρώματα φόντου και προσκηνίου δεν έχουν επαρκή λόγο αντίθεσης, Οι εικόνες δεν έχουν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα [alt], Οι σύνδεσμοι δεν έχουν διακριτό όνομα.

⁴³ Βλ. UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD). (2018). *General comment No. 7, Article 4.3 and 33.3: Participation with persons with disabilities in the implementation and monitoring of the Convention*. Ανακτήθηκε στις 10 Δεκεμβρίου 2021 από <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsnbHatvuFkZ%2bt93Y3D%2baa2pjFYzWLBuovA%2bBr7QovZhbuyqzjDNoplweYI46WXrJJ6aB3Mx4y%2fspT%2bQrY5K2mKse5zjo%2bfvBDVu%2b42R9iKip>

World Wide Web Consortium (W3C), κατ' ελάχιστο στο μεσαίο επίπεδο προσβασιμότητας "AA".⁴⁴

Όμως, εμπόδια εντοπίζονται και στην πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στην άντληση πληροφοριών επί της ελληνικής νομοθεσίας. Ειδικότερα, η ιστοσελίδα του [Εθνικού Τυπογραφείου](#), το οποίο αποτελεί τον αρμόδιο φορέα για τη διάδοση της ελληνικής νομοθεσίας, δε συμμορφώνεται με το Ευρωπαϊκό Εναρμονισμένο Πρότυπο EN 301 549 όπως αντικαθίσταται και ισχύει κάθε φορά.⁴⁵ Αξίζει επισήμανσης ότι τα εμπόδια πρόσβασης στην ελληνική νομοθεσία δεν περιορίζονται μόνο στο επίπεδο προσβασιμότητας της ιστοσελίδας του Εθνικού Τυπογραφείου, αλλά και στο ίδιο το υλικό που έχει μεταφορτωθεί σε αυτή, όπως νόμοι, προεδρικά διατάγματα, υπουργικές αποφάσεις, κ.λπ., το οποίο επίσης δεν είναι διαθέσιμο σε προσβάσιμη μορφή.

Τέλος, κατά τη διάρκεια των τηλεοπτικών πολιτικών συζητήσεων ή συνεντεύξεων με εκπροσώπους των πολιτικών κομμάτων στη δημόσια και ιδιωτική τηλεόραση δεν προβλέπεται μέχρι σήμερα παροχή διερμηνείας στην ελληνική νοηματική γλώσσα και υποτιτλισμός για τους/τις κωφούς/ες και βαρήκοους/ες. Παραδείγματος χάρη, στο πρόσφατο debate (Νοέμβριος 2021) μεταξύ των υποψηφίων αρχηγών του ΠΑ.ΣΟ.Κ. που μεταδόθηκε από τη δημόσια τηλεόραση δεν παρέχονταν διερμηνεία στην ελληνική νοηματική γλώσσα και υποτιτλισμός, στερώντας έτσι από τα μέλη της κοινότητας των κωφών να παρακολουθήσουν την εν λόγω συζήτηση. Μπορεί το εν λόγω παράδειγμα να μην αφορά στο σύνολο των Ελλήνων και Ελληνίδων ψηφοφόρων, ωστόσο αναδεικνύει τα εμπόδια που αντιμετωπίζει η κοινότητα των κωφών ή και βαρήκοων σε ότι αφορά την πρόσβασή τους στην προεκλογική ενημέρωση.

⁴⁴ Σύμφωνα με τον έλεγχο που πραγματοποιήσαμε για το κατά πόσο η ιστοσελίδα του [OpenGov](#) - που είναι υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εσωτερικών- τηρεί το Ευρωπαϊκό Εναρμονισμένο Πρότυπο προσβασιμότητας EN 301 549, μέσω της χρήσης του εργαλείου Lighthouse v6, τα αποτελέσματα που λάβαμε ήταν τα εξής: **Συνολική βαθμολογία: 51%.** **Προβλήματα:** Τα χρώματα φόντου και προσκηνίου δεν έχουν επαρκή λόγο αντίθεσης, Οι εικόνες δεν έχουν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα [alt], Οι σύνδεσμοι δεν έχουν διακριτό όνομα κ.λπ.

⁴⁵ Στον έλεγχο που πραγματοποιήσαμε για το κατά πόσο η ιστοσελίδα του [Εθνικού Τυπογραφείου](#) τηρεί το Ευρωπαϊκό Εναρμονισμένο Πρότυπο προσβασιμότητας EN 301 549, μέσω της χρήσης του εργαλείου Lighthouse v6, τα αποτελέσματα που λάβαμε ήταν τα εξής: **Συνολική βαθμολογία: 68%.** **Προβλήματα:** Τα χρώματα φόντου και προσκηνίου δεν έχουν επαρκή λόγο αντίθεσης, Οι εικόνες δεν έχουν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα [alt], Οι σύνδεσμοι δεν έχουν διακριτό όνομα κ.λπ.

3.2.7 Έλλειψη επαρκούς εκπαίδευσης των μελών των εφορευτικών επιτροπών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία

Η έλλειψη επαρκούς κατάρτισης των μελών των εφορευτικών επιτροπών, ιδιαίτερα των δικαστικών αντιπροσώπων που έχουν και την ευθύνη για τη διεξαγωγή της εκλογικής διαδικασίας στα εκλογικά κέντρα, αποτελεί ένα επίσης κρίσιμο εμπόδιο κατά την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος των ατόμων με αναπηρία. Το εμπόδιο αφορά περισσότερο τα άτομα με νοητική ή ψυχοκοινωνική αναπηρία, όπου, λόγω των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων που υπάρχουν απέναντί τους, σε κάποιες περιπτώσεις αμφισβητείται η ικανότητά τους να ασκήσουν το εκλογικό τους δικαίωμα και ως εκ τούτου το δικαίωμα στο να ψηφίσουν, ενώ σε κάποιες άλλες η αμφισβήτηση καταλήγει στο να μην τους επιτρέπεται να ψηφίσουν. Έτσι, ενώ τα άτομα με νοητική ή/και ψυχοκοινωνική αναπηρία έχουν συμπεριληφθεί στους εκλογικούς καταλόγους είναι πιθανό οι δικαστικοί αντιπρόσωποι να μην τους επιτρέψουν να ψηφίσουν, θεωρώντας, με βάση την «εντύπωση» που διαμορφώνουν μέσα από την αλληλεπίδραση που έχουν μαζί τους, ότι θα έπρεπε να βρίσκονται σε καθεστώς δικαστικής συμπαράστασης. Ωστόσο, αν κάποιος/α έχει συμπεριληφθεί στους εκλογικούς καταλόγους, αυτομάτως αυτό σημαίνει ότι έχει και δικαίωμα ψήφου και, συνεπώς, δεν επιτρέπεται στους δικαστικούς αντιπροσώπους να τον/την εμποδίσουν να ασκήσει το εκλογικό του/της δικαίωμα. Επομένως, εάν υπήρχε επαρκής κατάρτιση σχετικά με τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, τότε τα άτομα με νοητική ή ψυχοκοινωνική αναπηρία δε θα ήταν αποδέκτες τέτοιων συμπεριφορών.

3.2.8 Το δικαίωμα του εκλέγεσθαι και τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία

Τα εμπόδια των ατόμων με αναπηρία δεν περιορίζονται μόνο κατά την άσκηση του δικαιώματος του εκλέγειν. Παρ' όλο που τα άτομα με αναπηρία έχουν το δικαίωμα του εκλέγεσθαι, σε ίση βάση με τα άτομα χωρίς αναπηρία, η αλήθεια είναι ότι αυτά που τελικά έχουν καταφέρει μέχρι στιγμής να εκλεγούν είναι λίγα. Ο λόγος αυτού του χαμηλού ποσοστού ή της περιορισμένης συμμετοχής μπορεί να εξηγηθεί ως ένας συνδυασμός διαφόρων παραγόντων, όπως προσωπικοί, επαγγελματικοί, οικονομικοί ή/και κοινωνικοί παράγοντες που τους εμποδίζουν να θέσουν υποψηφιότητα για κάποιο πολιτικό αξίωμα, τόσο σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο (π.χ. δημοτικές και περιφερειακές εκλογές), όσο και σε εθνικό και ευρωπαϊκό.

Εάν καταφέρουν να εκλεγούν, τότε η σχετική υποστήριξη που λαμβάνουν δεν είναι ενιαία για όλα τα άτομα με αναπηρία, αλλά διαφοροποιείται ανά κατηγορία αναπηρίας. Για παράδειγμα, ένας τυφλός αντιδήμαρχος μπορεί να προσλάβει ειδικό

βοηθό⁴⁶, όμως, αυτό δεν συνεπάγεται ότι και ένας άλλος αντιδήμαρχος με διαφορετική αναπηρία θα μπορεί να τύχει παρόμοιας παροχής.⁴⁷

3.3 Γλώσσα και αναπηρία

Ένα από τα συνηθέστερα προβλήματα που παρατηρείται στον γραπτό και προφορικό λόγο είναι η λανθασμένη χρήση ορολογίας όταν γίνεται αναφορά στα άτομα με αναπηρία. Οι έννοιες που συνήθως χρησιμοποιούνται προέρχονται από ξεπερασμένες αντιλήψεις για τα άτομα με αναπηρία, προερχόμενες από το παρωχημένο ιατρικό μοντέλο, αναπαράγοντας αρνητικά στερεότυπα και προκαταλήψεις σε βάρος τους. Πρόκειται για έννοιες που δεν συνάδουν με τη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας. Όμως, όπως είναι γνωστό, υπάρχει αμοιβαία σχέση ανάμεσα στη γλώσσα και την εξουσία⁴⁸, και συνεπώς ο τρόπος που επιλέγουμε να αναφερθούμε σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες έχει άμεσο αντίκτυπο στις πολιτικές που θα εφαρμόσουμε. Προφανώς, οι λέξεις από μόνες τους δεν έχουν τη δύναμη να προκαλέσουν κάτι, όταν όμως αυτές τοποθετηθούν σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο, όπως είναι τα κείμενα των νόμων, των εθνικών σχεδίων δράσης, των στρατηγικών ή ακόμη και στον πολιτικό λόγο, τότε αποκτούν άλλη δύναμη.⁴⁹ Μάλιστα, η χρήση αναχρονιστικής (και πολλές φορές υποτιμητικής) γλώσσας για τα άτομα με αναπηρία αποτέλεσε σημείο στο οποίο στάθηκε και η Επιτροπή των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες στο κείμενο με τις Τελικές Παρατηρήσεις και Συστάσεις της προς το ελληνικό κράτος, όπως αυτές προέκυψαν ύστερα από τον εποικοδομητικό διάλογο που είχε με την ελληνική αντιπροσωπία.

⁴⁶ Βλ. άρθρο 44 του ν. 3979/2011 (ΦΕΚ 138/16.6.2011). Για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση και λοιπές διατάξεις.

⁴⁷ Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας της Ε.Σ.Α.μεΑ. (2019). Δικαίωμα στην πολιτική συμμετοχή; ... Όχι για Όλους... Εμπόδια για τα άτομα με αναπηρία – Προκλήσεις για τη Δημοκρατία. Κείμενο Πολιτικής. Διαθέσιμο στο:

<https://www.paratiritirioanapirias.gr/storage/app/uploads/public/5f8/6ed/eob/5f86edeoboa54439925589.pdf>

⁴⁸ Fairclough, N (2015). *Language and power*. 3rd edition. New York and London: Routledge

⁴⁹ Grue, J (2015). *Disability and discourse analysis*. Surrey: Ashgate.

4 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΔΕΣΜΕΥΣΕΙΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΩΝ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

Από το 2019, χρονιά κατά την οποία το ελληνικό κράτος εξετάστηκε από την Επιτροπή των ΗΕ, μέχρι και σήμερα, έχουν προκύψει συγκεκριμένες δεσμεύσεις για τη χώρα, οι οποίες αφορούν:

- στην εφαρμογή των Τελικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες.
- στην υλοποίηση των δράσεων που περιλαμβάνονται στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, η εκπόνηση του οποίου ολοκληρώθηκε το 2020.
- στην υλοποίηση των δράσεων που περιλαμβάνονται στα Ετήσια Σχέδια Δράσης του Υπουργείου Εσωτερικών για τα έτη 2021 και 2022.

Στον πίνακα που ακολουθεί οι Τελικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής (πρώτη στήλη) συσχετίζονται με τους στόχους του Εθνικού Σχεδίου Δράσης (δεύτερη στήλη), ενώ στην τρίτη και τέταρτη στήλη του πίνακα αποτυπώνεται η αντιστοιχία τους με το Ετήσιο Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου Εσωτερικών, όπως αυτό έχει αναρτηθεί στην ιστοσελίδα της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης.

Συστάσεις Επιτροπής CRPD	Στόχοι και Δράσεις στο Εθνικό Σχέδιο για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία	Ετήσιο Σχέδιο Δράσης Υπουργείου Εσωτερικών (2021)	Ετήσιο Σχέδιο Δράσης Υπουργείου Εσωτερικών (2022)
Αναμόρφωση του σχετικού εκλογικού πλαίσιου, π.χ. νόμων, κανονιστικών διατάξεων και υποστηρικτικών μηχανισμών ώστε τα άτομα με αναπηρία να μπορούν να συμμετέχουν αποτελεσματικά και πλήρως στην	Στόχος 26 Συμμετοχή στον πολιτικό και δημόσιο βίο Υπο-στόχος 2.1 – Εξετάζουμε κάθε πρόσφορο μέσο και καλή διεθνή πρακτική από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη συμμετοχή ατόμων με αναπηρία στην εκλογική διαδικασία.	-	Στόχος 2 Ενίσχυση της Διαφάνειας της Εκλογικής Διαδικασίας και Συμμετοχή των Ελλήνων του Εξωτερικού Υπο-στόχος 2,7 Διευκόλυνση άσκησης εκλογικού δικαιώματος και

πολιτική και δημόσια ζωή ⁵⁰	Υπο-στόχος 3 - Αναθεώρηση του νομικού πλαισίου της δικαστικής συμπαράστασης ⁵¹		απρόσκοπτης πρόσβασης στην ψηφοφορία
Φυσική προσβασιμότητα στην ψηφοφορία	Στόχος 26 Συμμετοχή στον πολιτικό και δημόσιο βίο Υπο-στόχος 1 - Διευκολύνουμε την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος και την απρόσκοπτη πρόσβαση στην ψηφοφορία Υπο-στόχος 2.3 - Αξιοποιούμε σύγχρονα και προσβάσιμα ψηφιακά μέσα για τη σωστή ενημέρωση των πολιτών αναφορικά με τα θέματα προσβασιμότητας για την άσκηση του εκλογικού τους δικαιώματος.	-	Στόχος 2 Ενίσχυση της Διαφάνειας της Εκλογικής Διαδικασίας και Συμμετοχή των Ελλήνων του Εξωτερικού Υπο-στόχος 2,7 Διευκόλυνση άσκησης εκλογικού δικαιώματος και απρόσκοπτης πρόσβασης στην ψηφοφορία

⁵⁰ Η συγκεκριμένη σύσταση της Επιτροπής των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες αναφέρεται, μεταξύ άλλων, και στην αλλαγή του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου της δικαστικής συμπαράστασης το οποίο στερεί από όλα τα άτομα με αναπηρία που εμπίπτουν σε αυτό το καθεστώς το δικαίωμα στην πολιτική συμμετοχή. Σύμφωνα με το ΕΣΔ, στο Στόχο 26 «Συμμετοχή στον πολιτικό και δημόσιο βίο» ο υπο-στόχος 26.3 θα μελετήσει την αναθεώρηση του συστήματος υποκαθιστάμενης λήψης αποφάσεων από ένα σύστημα υποστηριζόμενης λήψης αποφάσεων. Ο Υπεύθυνος Φορέας που θα μελετήσει την αναθεώρηση του θεσμικού πλαισίου της δικαστικής συμπαράστασης είναι το Υπουργείο Δικαιοσύνης.

⁵¹ Βλ. σχόλιο 9

Διαθεσιμότητα εκλογικού υλικού σε προσβάσιμες μορφές	Στόχος 26 Συμμετοχή στον πολιτικό και δημόσιο βίο Υπο-στόχος 2.1 – Εξετάζουμε κάθε πρόσφορο μέσο και καλή διεθνή πρακτική από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη συμμετοχή ατόμων με αναπηρία στην εκλογική διαδικασία.		Στόχος 2 Ενίσχυση της Διαφάνειας της Εκλογικής Διαδικασίας και Συμμετοχή των Ελλήνων του Εξωτερικού Υπο-στόχος 2,7 Διευκόλυνση άσκησης εκλογικού δικαιώματος και απρόσκοπτης πρόσβασης στην ψηφοφορία
Διαθεσιμότητα πληροφόρησης σε προσβάσιμες μορφές	Στόχος 26 Συμμετοχή στον πολιτικό και δημόσιο βίο Υπο-στόχος 2.2 – Θεσμοθετούμε κανόνες για τη διασφάλιση της ακεραιότητας και μυστικότητας της ψήφου των ατόμων με αναπηρία και την ισότιμη πρόσβαση στην προεκλογική πληροφορία.	-	Στόχος 2 Ενίσχυση της Διαφάνειας της Εκλογικής Διαδικασίας και Συμμετοχή των Ελλήνων του Εξωτερικού Υπο-στόχος 2,7 Διευκόλυνση άσκησης εκλογικού δικαιώματος και απρόσκοπτης πρόσβασης στην ψηφοφορία
Εξάλειψη υποτιμητικής ορολογίας για τα	-	-	-

άτομα αναπηρία	με			
-------------------	----	--	--	--

Η ενσωμάτωση των περισσότερων Συστάσεων της Επιτροπής που αφορούν στο δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία στην πολιτική συμμετοχή στους Στόχους του ΕΣΔ, αποτελεί θετική εξέλιξη. Ωστόσο, η υλοποίησή τους, φαίνεται ότι παρουσιάζει ήδη καθυστερήσεις με βάση τα χρονοδιαγράμματα που αναφέρονται στο ΕΣΔ.

4.1 Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία

Οι δράσεις που σχετίζονται με το δικαίωμα στην πολιτική συμμετοχή από το Υπουργείο Εσωτερικών είναι συγκεντρωμένες στο **Στόχο 26** «Ισότιμη Συμμετοχή στον Πολιτικό Βίο» του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία. Πιο αναλυτικά:

Στόχος 26: Συμμετοχή στον πολιτικό και δημόσιο βίο

Δείκτες: υποστηρικτικές υπηρεσίες για τη συμμετοχή και πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στην εκλογική διαδικασία, έκθεση καλών διεθνών πρακτικών από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη συμμετοχή ατόμων με αναπηρία στην εκλογική διαδικασία, θεσμοθέτηση κανόνων, αριθμός και ομάδες-στόχοι των δράσεων ενημέρωσης, πόρισμα Ομάδας Εργασίας για την αναθεώρηση του νομικού πλαισίου της δικαστικής συμπαράστασης και νομοθετική πρωτοβουλία.

1. Διευκολύνουμε την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος και την απρόσκοπτη πρόσβαση στην ψηφοφορία

- Εκδίδουμε εγκυκλίους για την παροχή διευκολύνσεων από την Πολιτεία για την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος, όπως συστάσεις προς Περιφέρειες για διαμόρφωση ειδικού χώρου στο ισόγειο του κτιρίου που θα χρησιμοποιηθεί ως εκλογικό τμήμα.

Χρονοδιάγραμμα: Έως τον Ιούνιο 2021 (διαρκής δράση)

Υπεύθυνος φορέας: Υπουργείο Εσωτερικών

Ο υπο-στόχος 26.1 σχετίζεται με την παρατήρηση της Επιτροπής σχετικά με τη διασφάλιση της φυσικής προσβασιμότητας των εκλογικών κέντρων κατά την ημέρα που διεξάγονται οι εκλογές. Σύμφωνα με το ΕΣΔ, προβλεπόταν η έκδοση εγκυκλίων που θα περιείχαν συστάσεις προς τις Περιφέρειες για διαμόρφωση ειδικού ισόγειου χώρου που θα χρησιμοποιηθεί ως εκλογικό τμήμα ώστε να επιτραπεί σε άτομα με αναπηρία να ασκήσουν το εκλογικό τους δικαίωμα. Ωστόσο, όπως προκύπτει από την

Ετήσια έκθεση πορείας υλοποίησης του Εθνικού Σχεδίου Δράσης⁵² η δράση αυτή δεν υλοποιήθηκε εντός του 2021. Επιπρόσθετα, όπως προκύπτει από το Ετήσιο Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου Εσωτερικών για το έτος 2021, στις δράσεις του που σχετίζονταν με το εκλογικό σύστημα δεν συμπεριλαμβάνονταν δράσεις για τη διασφάλιση της φυσικής προσβασιμότητας των εκλογικών κέντρων/τμημάτων για τα άτομα με αναπηρία, αλλά περιορίζονται στην αναβάθμιση του πληροφοριακού συστήματος του Υπουργείου για το εκλογικό σύστημα. Ωστόσο, σύμφωνα με το Ετήσιο Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου Εσωτερικών για το έτος 2022, οι δράσεις που αφορούν στη διευκόλυνση της συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία στην εκλογική διαδικασία έχουν προγραμματιστεί να υλοποιηθούν εντός του 2022.

2. **Εκσυγχρονίζουμε την εκλογική διαδικασία μεριμνώντας για τη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία**

- Εξετάζουμε κάθε πρόσφορο μέσο και καλή διεθνή πρακτική από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη συμμετοχή ατόμων με αναπηρία στην εκλογική διαδικασία.
- Θεσμοθετούμε κανόνες για τη διασφάλιση της ακεραιότητας και μυστικότητας της ψήφου των ατόμων με αναπηρία και την ισότιμη πρόσβαση στην προεκλογική πληροφορία.
- Αξιοποιούμε σύγχρονα και προσβάσιμα ψηφιακά μέσα για τη σωστή ενημέρωση των πολιτών αναφορικά με τα θέματα προσβασιμότητας για την άσκηση του εκλογικού τους δικαιώματος.

Χρονοδιάγραμμα: Έως τον Ιούνιο 2021 (διαρκής δράση)

Υπεύθυνος φορέας: Υπουργείο Εσωτερικών

Ο υπο-στόχος 26.2 επικεντρώνεται στον εκσυγχρονισμό της εκλογικής διαδικασίας μεριμνώντας για τη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία. Στον εν λόγω υπο-στόχο, έχει ενσωματωθεί η Σύσταση της Επιτροπής των ΗΕ σχετικά με την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία σε πληροφορίες αναφορικά με τις εκλογές, τη διαθεσιμότητα του εκλογικού υλικού καθώς και της αναμόρφωσης του υπάρχοντος εκλογικού πλαισίου, όπως νόμοι, κανονιστικές διατάξεις, ή/και υποστηρικτικοί μηχανισμοί που εμποδίζουν τα άτομα με αναπηρία να συμμετάσχουν ενεργά στην εκλογική διαδικασία. Σύμφωνα με το ΕΣΔ, η ολοκλήρωση της δράσης αναμενόταν εντός του 2021, αν και χαρακτηρίζεται ως μια συνεχής δράση. Παρ' όλα αυτά αυτό δεν επιτεύχθη. Όπως αναφέρεται στην Ετήσια έκθεση πορείας υλοποίησης του ΕΣΔ, η μόνη δράση που πραγματοποιήθηκε εντός του 2021 είναι η σύνταξη ενός ερωτηματολογίου που αφορά την άσκηση του δικαιώματος του εκλέγειν των ατόμων με αναπηρία από τη Διεύθυνση Εκλογών του Υπουργείου Εσωτερικών. Το ερωτηματολόγιο αυτό, σύμφωνα και πάλι με την Έκθεση της πορείας

⁵² Η Ετήσια έκθεση πορείας υλοποίησης Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία είναι διαθέσιμη ηλεκτρονικά στο: <https://amea.gov.gr/action-report>

υλοποίησης του ΕΣΔ, απεστάλη μέσω τους συστήματος RRS της Διευθύνουσας Επιτροπής για τη Δημοκρατία και τη Διακυβέρνηση (CDDG) του Συμβουλίου της Ευρώπης, στα κράτη μέλη προς απάντησή τους.

Ωστόσο, η συγκεκριμένη δράση θα μπορούσε να αποφευχθεί αφού ήδη από το 2019 ο Εισηγητής της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, Krzysztof Pater, είχε ήδη δημοσιεύσει μια ενημερωτική έκθεση με τίτλο: «Τα πραγματικά δικαιώματα ψήφου στις ευρωεκλογές των ατόμων με αναπηρία»⁵³ μέσω της οποίας παρουσιάζονται αναλυτικά αφενός τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία κατά την άσκηση του δικαιώματος του εκλέγειν στην Ευρώπη, αφετέρου καλές πρακτικές που μπορούν να υιοθετηθούν από τα κράτη μέλη για την άρση των υφιστάμενων εμποδίων. Μάλιστα, τόσο η Ε.Σ.Α.μεΑ. με επιστολή της από τον Οκτώβριο του 2019 με θέμα τη διασφάλιση του δικαιώματος ψήφου όλων των ατόμων με αναπηρία⁵⁴, όσο και ο Συνήγορος του Πολίτη⁵⁵ μετέπειτα, είχαν ενημερώσει το Υπουργείο Εσωτερικών για την ύπαρξη της συγκεκριμένης έκθεσης. Συνεπώς, ο χρόνος που δαπανήθηκε για την δημιουργία του συγκεκριμένου ερωτηματολογίου θα μπορούσε να είχε αξιοποιηθεί για την εξέταση της εφαρμογής των καλών πρακτικών σε εθνικό επίπεδο.

Τέλος, αξίζει να επισημανθεί ότι η Ε.Σ.Α.μεΑ., αν και γνωρίζει καλύτερα από όλους τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία κατά την άσκηση του δικαιώματος του εκλέγειν, αφενός δεν προσκλήθηκε να συμμετάσχει στη διαμόρφωση του εν λόγω ερωτηματολογίου, αφετέρου δεν της κοινοποιήθηκε αυτό καθ' αυτό το ερωτηματολόγιο ώστε να λάβει γνώση των ερωτημάτων που περιλαμβάνονται σε αυτό.

4.2 Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου Εσωτερικών για τα έτη 2021 και 2022

Αν και σύμφωνα με το ΕΣΔ, οι δράσεις που αφορούσαν στη διευκόλυνση της άσκησης του εκλογικού δικαιώματος των ατόμων με αναπηρία προβλεπόντουσαν να υλοποιηθούν εντός του 2021, αυτό δεν συνέβη. Πιο συγκεκριμένα, οι δράσεις

⁵³ Η Ενημερωτική Έκθεση του Krzysztof Pater, Εισηγητή στην Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή είναι διαθέσιμη ηλεκτρονικά στο: <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/publications-other-work/publications/real-rights-persons-disabilities-vote-european-parliament-elections-information-report>. Επίσης, το 2020, η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή υιοθέτησε γνωμοδότηση με εισηγητή τον Krzysztof Pater, με θέμα «Η ανάγκη να κατοχυρωθούν πραγματικά τα δικαιώματα ψήφου των ατόμων με αναπηρία στις ευρωεκλογές». Η γνωμοδότηση είναι διαθέσιμη στο: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/67d233a7-7775-11eb-9ac9-01aa75ed71a1/language-el/format-XHTML>.

⁵⁴ Η επιστολή που απέστειλε η Ε.Σ.Α.μεΑ. στο Υπουργείο Εσωτερικών τον Οκτώβριο του 2019 είναι διαθέσιμη στο: <https://www.esamea.gr/our-actions/ydmhd/4388-epistolgi-gia-ti-diasfalisi-toy-dikaiomatos-psifoy-se-ola-ta-atoma-me-anapiria>

⁵⁵ Βλ. υποσημειώσεις 74 και 75 της Ειδικής Έκθεσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες του Συνηγόρου του Πολίτη για το έτος 2020. Η Ειδική Έκθεση είναι διαθέσιμη ηλεκτρονικά στο: https://www.synigoros.gr/resources/docs/ekthesi_stp_ohe-dikaiomata_amea_2020.pdf

που προβλέπονταν στο Ετήσιο Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου Εσωτερικών για το 2021 σχετικά με το εκλογικό σύστημα δεν μπορούσαν να αντιστοιχηθούν με τις δράσεις που προέβλεπε το ΕΣΔ για το 2021. Ωστόσο, στο Ετήσιο Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου Εσωτερικών 2022, ο Στόχος 2 «Ενίσχυση της Διαφάνειας της Εκλογικής Διαδικασίας και Συμμετοχή των Ελλήνων του Εξωτερικού», και ειδικότερα ο Υπο-στόχος 2.7 «Διευκόλυνση άσκησης εκλογικού δικαιώματος και απρόσκοπτης πρόσβασης στην ψηφοφορία», περιλαμβάνει δράσεις που αφορούν στην έκδοση σχετικών εγκυκλίων, στην εξέταση καλών πρακτικών για τη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στις εκλογές, θεσμοθέτηση σχετικών κανόνων διασφάλισης της ακεραιότητας και μυστικότητας της ψήφου των ατόμων με αναπηρία, καθώς και αξιοποίηση ψηφιακών μέσων για την ενημέρωση των ατόμων με αναπηρία σχετικά με την άσκηση του εκλογικού τους δικαιώματος.

5 ΚΕΝΑ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ: ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ, ΟΡΙΖΟΝΤΙΕΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΕΥΜΕΝΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΣΥΣΤΑΣΕΩΝ

5.1 Αναθεώρηση του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου

Όπως αναφέρθηκε νωρίτερα,⁵⁶ λόγω της ύπαρξης του θεσμικού πλαισίου της δικαστικής συμπαράστασης, τα άτομα με αναπηρία που βρίσκονται υπό αυτό το καθεστώς στερούνται αυτόματα και του δικαιώματός τους στην πολιτική συμμετοχή. Ωστόσο, όπως έχει δείξει η Ευρωπαϊκή εμπειρία,⁵⁷ σε πολλά κράτη της Ευρώπης, η ικανότητα για δικαιοπραξία του ατόμου δεν οδηγεί αυτόματα και στη στέρηση του δικαιώματος των ατόμων με αναπηρία στην πολιτική συμμετοχή, όπως παραδείγματος χάρη στο Βέλγιο, τη Γαλλία, τη Μάλτα, την Ισπανία και σε ακόμη τρεις χώρες. Επιπρόσθετα, σε Ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Αυστρία, η Κροατία, η Δανία, η Σουηδία, η Ιταλία και ακόμη έξι χώρες της Ε.Ε., το άτομο με αναπηρία δεν μπορεί να στερηθεί το δικαίωμά του στην ψήφο. Στην Ελλάδα, ωστόσο, αν κάποιο άτομο με αναπηρία τοποθετηθεί σε καθεστώς δικαστικής συμπαράστασης τότε αυτόματα χάνει το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι.

Παρ' όλα αυτά, η εμπειρία από τις εκλογές που διεξήχθησαν στη χώρα μας το 2019 και στις οποίες ίσχυσε για πρώτη φορά το νέο θεσμικό πλαίσιο σύμφωνα με το οποίο ορίζονται τα 17 έτη (αντί τα 18 έτη που ίσχυε έως τότε) ως ελάχιστο ηλικιακό όριο για να ασκήσει κάποιος τα εκλογικά του δικαιώματα οδήγησε στο εξής παράδοξο: όταν ένα παιδί 17 ετών με σοβαρή νοητική αναπηρία ζει μέσα στο υποστηριζόμενο περιβάλλον της οικογένειάς του μπορεί να ψηφίσει -προφανώς με τη στήριξη των γονιών ή των κηδεμόνων του- ενώ ένα χρόνο αργότερα, όταν το ίδιο το άτομο ενηλικιωθεί, χάνει αυτό το δικαίωμα γιατί, σύμφωνα με το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο, πρέπει να τεθεί σε καθεστώς πλήρους δικαστικής συμπαράστασης και συνεπώς να στερηθεί το δικαίωμά του στην πολιτική συμμετοχή. Όμως, το ως άνω παράδοξο αφήνει χώρο ώστε να διερευνηθεί το κατά πόσον ένα άτομο με νοητική ή/και ψυχοκοινωνική αναπηρία θα μπορούσε να ασκήσει το δικαίωμα ψήφου του μέσα από κατάλληλη εκπαίδευση, πρόσβαση

⁵⁶ Βλ. ενότητα 3.2.1, σελ. 20-21 του παρόντος εγγράφου.

⁵⁷ Pater, Krzysztof (2019). «Η ανάγκη να κατοχυρωθούν πραγματικά τα δικαιώματα ψήφου των ατόμων με αναπηρία στις ευρωεκλογές». Η γνωμοδότηση είναι διαθέσιμη στο: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/67d233a7-7775-ueeb-9ac9-01aa75ed71a1/language-el/format-XHTML>

σε προσβάσιμες πληροφορίες καθώς και μέσω της εφαρμογής ενός συστήματος υποστηριζόμενης λήψης αποφάσεων. Για το λόγο αυτό προτείνουμε:

- Ανεξάρτητα από τα αποτελέσματα της Ομάδας Εργασίας που θα συγκροτηθεί στο Υπουργείο Δικαιοσύνης και θα μελετήσει ευρύτερα την αναθεώρηση του συστήματος της δικαιοπρακτικής ικανότητας⁵⁸, να συγκροτηθεί αντίστοιχη Ομάδας Εργασίας στο Υπουργείο Εσωτερικών με στόχο την αναθεώρηση του ισχύοντος εκλογικού κώδικα, αφενός απαλείφοντας διατάξεις που μέχρι και σήμερα στερούν από τα άτομα με αναπηρία το δικαίωμά τους στην πολιτική συμμετοχή, αφετέρου υιοθετώντας πρακτικές που εφαρμόζουν άλλα κράτη μέλη της Ε.Ε.

5.2 Το δικαίωμα ψήφου των ατόμων που διαβιούν σε ιδρύματα ή των ατόμων που νοσηλεύονται σε νοσοκομεία

Εκτός από τα άτομα με αναπηρία που στερούνται άμεσα του δικαιώματος ψήφου λόγω του θεσμού της δικαιοπρακτικής ικανότητας, μια άλλη κατηγορία ατόμων με αναπηρία που στερείται έμμεσα το δικαίωμα ψήφου είναι τα άτομα με σοβαρές κινητικές αναπηρίες. Τα άτομα αυτά, αν και δεν στερούνται του δικαιώματος στην πολιτική συμμετοχή, η διαβίωσή τους σε ιδρύματα κλειστού τύπου τους στερεί το δικαίωμα ψήφου λόγω της μη πρόβλεψης μεταφοράς τους στα εκλογικά κέντρα την ημέρα διεξαγωγής των εκλογών. Αντίστοιχα, με έμμεση στέρηση του δικαιώματος ψήφου έρχονται αντιμέτωπα και τα άτομα που νοσηλεύονται - προσωρινά ή μακροχρόνια - σε νοσοκομεία, τα οποία την ημέρα διεξαγωγής των εκλογών δεν μπορούν να επισκεφθούν το εκλογικό τμήμα. Για τον λόγο αυτό προτείνουμε:

- Τη λήψη μέτρων ώστε τα άτομα με σοβαρές κινητικές αναπηρίες που διαβιούν σε ιδρύματα κλειστού τύπου καθώς και αυτά που νοσηλεύονται σε νοσοκομεία να μπορούν να ασκούν το δικαίωμα ψήφου τους μέσω της εφαρμογής εναλλακτικών τρόπων άσκησης του εκλογικού δικαιώματος.

Παρακάτω περιγράφονται εν συντομία κάποιες εναλλακτικές μέθοδοι ψηφοφορίας που χρησιμοποιούνται από άλλες χώρες της ΕΕ, μέσω των οποίων μπορούν να αρθούν τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία στο δικαίωμα ψήφου.

Άσκηση εκλογικού δικαιώματος μέσω ταχυδρομείου

⁵⁸ Βλ. υπο-στόχο 26 του ΕΣΔ.

Μια εναλλακτική λύση στη διαδικασία της ψηφοφορίας είναι η ψήφος μέσω ταχυδρομείου. Στην περίπτωση αυτή οι ψηφοφόροι μπορούν να λάβουν τα ψηφοδέλτια νωρίτερα από την ημέρα των εκλογών, να συμπληρώσουν την προτίμησή τους και στη συνέχεια να τα αποστείλουν, είτε μέσω εταιρείας ταχυμεταφορών είτε μέσω ταχυδρομείου, στην αρμόδια αρχή που έχει την ευθύνη για τη διοργάνωση της εκλογικής διαδικασίας.

Άσκηση εκλογικού δικαιώματος μέσω μεταφερόμενης κάλπης

Σε αυτού του είδους διαδικασία ψηφοφορίας, είναι εφικτό η εκλογική κάλπη να μεταφερθεί εκτός του εκλογικού κέντρου. Αυτού του είδους η διαδικασία ψηφοφορίας είναι μια καλή λύση στην περίπτωση που τα άτομα με αναπηρία διαβιούν σε ιδρύματα ή νοσηλεύονται σε κάποια μονάδα υγείας και δεν προβλέπεται τρόπος μεταφοράς τους στα εκλογικά κέντρα στα οποία είναι εγγεγραμμένοι.

Άσκηση εκλογικού δικαιώματος μέσω αντιπροσώπου (proxy)

Σε αυτού του είδους την ψηφοφορία, ο/η ψηφοφόρος δίνει την εξουσιοδότησή του σε ένα άλλο άτομο της επιλογής του ώστε να ψηφίσει αντ' αυτού. Ο αντιπρόσωπος του/της ψηφοφόρου προσέρχεται στο εκλογικό τμήμα και ψηφίζει αντ' αυτού.

5.3 Παροχή βοήθειας κατά την εκλογική διαδικασία

Όπως αναφέρθηκε νωρίτερα, ο Εκλογικός Κώδικας, καθώς και η εγκύκλιος που δημοσιεύεται πριν τις εκλογές, προβλέπει την παροχή βοήθειας προς τα άτομα με αναπηρία την ημέρα διεξαγωγής των εκλογών. Όμως, η «βοήθεια» αυτή εστιάζει κυρίως στα άτομα με σωματικές ή κινητικές αναπηρίες, αναπαράγοντας την εσφαλμένη στερεοτυπική αντίληψη ότι άτομα με αναπηρία είναι μόνο τα άτομα με κινητική αναπηρία. Παραδείγματος χάρη, δεν υπάρχει αναφορά σε παροχή βοήθειας, όπως οδηγούς, αναγνώστες ή διερμηνείς, για τους πολίτες με αισθητηριακές ή νοητική αναπηρία σε περίπτωση που χρειαστούν κάποια πρόσθετη βοήθεια. Επιπρόσθετα, η βοήθεια αυτή μπορεί να δοθεί μόνο από τα μέλη της εφορευτικής επιτροπής και όχι από κάποιο άλλο άτομο, όπως έναν βοηθό που έχει επιλέξει το ίδιο το άτομο με αναπηρία. Με άλλα λόγια, λαμβάνοντας υπόψη και τη σημασία που έχει η μυστικότητα της ψήφου για την εκλογική διαδικασία και για τους πολίτες που ασκούν το δικαίωμα ψήφου, το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο δεν επιτρέπει στα ίδια άτομα με αναπηρία να επιλέξουν το άτομο που αυτοί εμπιστεύονται να τους βοηθήσει κατά την άσκηση του εκλογικού τους δικαιώματος. Για το λόγο αυτό προτείνουμε:

- Να θεσπιστεί η επιλογή βοηθού από το ίδιο το άτομο με αναπηρία για την άσκηση του εκλογικού του δικαιώματος, αντί να παρέχεται βοήθεια από τα μέλη της εφορευτικής επιτροπής.

5.4 Προσβασιμότητα εκλογικών κέντρων

Τα εμπόδια δεν αφορούν μονό στις κτιριακές εγκαταστάσεις του εκλογικού κέντρου, αλλά στον εξοπλισμό και στο αναγκαίο εκλογικό υλικό. Παραδείγματος χάρη, μπορεί το κτίριο του εκλογικού κέντρου να είναι προσβάσιμο αλλά το παραβάν και η επιφάνεια που κάποιος σημειώνει το ψηφοδέλτιο να είναι σε τέτοιο ύψος που να μην μπορεί ένας/μια χρήστης/τρια αναπηρικού αμαξιδίου ή ένα άτομο χαμηλού αναστήματος να ασκήσει το εκλογικό του δικαίωμα. Ένα άλλο παράδειγμα αποτελεί το ύψος στο οποίο θα τοποθετηθεί η κάλπη. Αυτή θα πρέπει να είναι σε τέτοιο σημείο ώστε να είναι προσβάσιμη από όλους. Για το λόγο αυτό προτείνουμε:

- Να αρθούν τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία την ημέρα των εκλογών, όπως εμπόδια που αφορούν στις κτιριακές εγκαταστάσεις των εκλογικών κέντρων και άλλες υλικότητες που εμπλέκονται στην εκλογική διαδικασία.

Το Υπουργείο Δικαιοσύνης των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής στο πλαίσιο της Americans with Disabilities Act (ADA) δημοσίευσε έναν χρήσιμο οδηγό σχετικά με την προσβασιμότητα των εκλογικών κέντρων/χώρων στα άτομα με αναπηρία. Ο οδηγός παρέχει πληροφορίες σχετικά με το ποια είναι τα βασικά σημεία του εκλογικού κέντρου/χώρου που πρέπει να είναι προσβάσιμα στα άτομα με κινητική αναπηρία, στους/στις τυφλούς/ες και στα άτομα με οπτική αναπηρία ώστε τα άτομα με αναπηρία να μπορούν να ασκούν ανεμπόδιστα το δικαίωμα του εκλέγειν. Λαμβάνοντας υπόψη τη δράση που εμπεριέχεται στο ΕΣΔ σχετικά με τη βελτίωση της προσβασιμότητας των εκλογικών κέντρων, ο εν λόγω οδηγός θα μπορούσε να αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο ή μια πηγή έμπνευσης. Ο Οδηγός είναι διαθέσιμος ηλεκτρονικά στο: <https://www.ada.gov/votingchecklist.htm>

5.5 Πρόσβαση στην πληροφορία

Η πρόσβαση σε πληροφορίες που σχετίζονται με τις εκλογές δεν είναι δεδομένη για τα άτομα με αναπηρία. Όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα, στις πιο πρόσφατες εκλογές που διενεργήθηκαν το 2019 τα σχετικά τηλεοπτικά σποτ δεν διέθεταν διερμηνεία στην ελληνική νοηματική γλώσσα ή/και ταυτόχρονο υποτιτλισμό. Επιπρόσθετα, δεν υπάρχει διαθέσιμο ενημερωτικό υλικό με πληροφορίες για την εκλογική διαδικασία σε προσιτή ή προσβάσιμη μορφή όπως και ένας ιστότοπος

μέσω του οποίου να μπορούν τα άτομα με αναπηρία να βρουν συγκεντρωμένες όλες τις πληροφορίες που σχετίζονται με την εκλογική διαδικασία, π.χ. πληροφορίες αναφορικά με την προσβασιμότητα του εκλογικού κέντρου στο οποίο ψηφίζουν. Για το λόγο αυτό προτείνουμε:

- Να δημιουργηθεί ένας ιστότοπος στον οποίο να συγκεντρωθούν όλες οι πληροφορίες που αφορούν τις εκλογές και την εκλογική διαδικασία και θα είναι προσβάσιμος σε όλους τους πολίτες με ή χωρίς αναπηρία.
- Να είναι δυνατή η παροχή πληροφοριών σχετικά με την εκλογική διαδικασία σε προσιτές και προσβάσιμες μορφές, έτσι ώστε κάθε άτομο με αναπηρία να είναι επαρκώς ενημερωμένο.
- Να υπάρχει υποτιτλισμός και διερμηνεία στην ελληνική νοηματική γλώσσα στα τηλεοπτικά σποτ που αφορούν στις εκλογές.
- Να δημιουργηθεί ενημερωτικό φυλλάδιο που θα περιέχει πληροφορίες σχετικά με την εκλογική διαδικασία και τη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία σε αυτήν, το οποίο να είναι διαθέσιμο σε προσβάσιμες και εναλλακτικές μορφές, όπως σε Braille, σε κείμενο εύκολο για ανάγνωση (easy-to-read) κ.λπ.
- Να υπάρχουν στα εκλογικά κέντρα πληροφορίες σχετικά με τις εκλογές -όπως κανόνες και κανονισμοί σχετικά με την εκλογική διαδικασία- σε προσβάσιμες μορφές (γραφή Braille, κείμενο με μεγάλη γραμματοσειρά, κ.λπ.).

Λαμβάνοντας υπόψη το περιεχόμενο του υπο-στόχου 26.2 για την αξιοποίηση των υπαρχόντων ψηφιακών μέσων για τη σωστή ενημέρωση των πολιτών αναφορικά με θέματα προσβασιμότητας για την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος και βασιζόμενοι στη μελέτη του Pater «Τα πραγματικά δικαιώματα ψήφου των ατόμων στις ευρωεκλογές»⁵⁹, η δημιουργία ενός προσβάσιμου ιστότοπου μέσω του οποίου θα μπορούσαν τα άτομα με αναπηρία να αντλήσουν πληροφορίες για τις εκλογές θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμη. Τα χαρακτηριστικά που οφείλει να έχει ένας τέτοιος ιστότοπος είναι τα ακόλουθα: α) να **παρέχει ενημέρωση** εκτός από την **ελληνική γλώσσα** και σε **άλλες γλώσσες όπως στην αγγλική, στην ελληνική νοηματική γλώσσα** και σε **κείμενο εύκολο για ανάγνωση (easy-to-**

⁵⁹ Pater, Krzysztof (2019). «Η ανάγκη να κατοχυρωθούν πραγματικά τα δικαιώματα ψήφου των ατόμων με αναπηρία στις ευρωεκλογές». Η γνωμοδότηση είναι διαθέσιμη στο:

<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/67d233a7-7775-ueeb-9ac9-01aa75ed71a1/language-el/format-XHTML>

read), β) να διαθέτει video που θα παρέχουν πληροφόρηση/οδηγίες για την εκλογική διαδικασία ή για άλλα ζητήματα που σχετίζονται με τις εκλογές, στα οποία θα υπάρχει ταυτόχρονη μετάφραση στην ελληνική νοηματική γλώσσα καθώς και υποτιτλισμός, γ) να παρέχει πληροφορίες σχετικά με την προσβασιμότητα των εκλογικών κέντρων, και αν υπάρχει η δυνατότητα, να παρέχονται στοιχεία επικοινωνίας κάποιας αρμόδιας αρχής στην περιοχή που το άτομο με αναπηρία ασκεί το εκλογικό του δικαίωμα, και δ) να διαθέτει μια ομιλούσα διαδικτυακή πύλη για τους/τις τυφλούς/ές, μερικώς βλέποντες καθώς και για τα άτομα που έχουν δυσκολία στην ανάγνωση.

5.6 Το δικαίωμα του εκλέγεσθαι

Η ενεργή πολιτική συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία δεν αφορά μόνο στο δικαίωμα του εκλέγειν. Ενεργή πολιτική συμμετοχή, σύμφωνα και με το άρθρο 29 της Σύμβασης⁶⁰, σημαίνει ότι τα άτομα με αναπηρία μπορούν να θέσουν υποψηφιότητα στις διάφορες εκλογικές διαδικασίες σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, σε ίση βάση με τα άτομα χωρίς αναπηρία. Ωστόσο, μέχρι και σήμερα, λίγα άτομα από την κοινότητα των ατόμων με αναπηρία έχουν καταφέρει να εκλεγούν σε θέσεις ευθύνης. Μπορεί οι λόγοι πίσω από αυτή τη μικρή ή περιορισμένη συμμετοχή να σχετίζονται με προσωπικούς, επαγγελματικούς, οικονομικούς ή/και κοινωνικούς παράγοντες που τους εμποδίζουν να θέσουν υποψηφιότητα για κάποιο πολιτικό αξίωμα, τόσο σε τοπικό επίπεδο (π.χ. δημοτικές και περιφερειακές εκλογές) όσο και σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, όμως ένα άλλο εμπόδιο που έχουν να αντιμετωπίσουν αφορά στη διαφορετική στήριξη που λαμβάνουν μετά την εκλογή τους, κατά τη διάρκεια άσκησης των καθηκόντων τους, ανάλογα με την κατηγορία αναπηρίας τους. Για τον λόγο αυτό προτείνουμε:

- Να ληφθούν μέτρα που θα ενθαρρύνουν τη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία ως υποψηφίων στις διάφορες εκλογικές διαδικασίες
- Να ληφθούν περαιτέρω μέτρα για τη στήριξη όλων των ατόμων με αναπηρία μετά την εκλογή τους, ανεξάρτητα από την κατηγορία αναπηρίας τους.

⁶⁰ Βλ. Παράρτημα Ι, σσ. 44-45.

5.7 Ευαισθητοποίηση

Το ποσοστό συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία, και δη των γυναικών με αναπηρία, υπολείπεται σημαντικά σε σχέση με το ποσοστό συμμετοχής των ατόμων χωρίς αναπηρία. Οι λόγοι πίσω από αυτό το χαμηλό ποσοστό συμμετοχής τους πιθανώς σχετίζονται με την έλλειψη παροχής ενημέρωσης στα άτομα με αναπηρία για τα δικαιώματά τους καθώς και με την έλλειψη παρακίνησης ή προτροπής από την ίδια την κοινωνία προς τα άτομα με αναπηρία σχετικά με τη σημασία της συμμετοχής τους στις διάφορες δημόσιες και πολιτικές διεργασίες. Παραδείγματος χάρη, στα διάφορα σποτ που δημοσιεύονται είτε στον ηλεκτρονικό τύπο είτε στην τηλεόραση, αλλά και στις φωτογραφίες που δημοσιεύονται στον τύπο, η φιγούρα του ατόμου με αναπηρία είναι παντελώς απύσχα, αναπαράγοντας απαρχαιωμένα στερεότυπα για τα άτομα με αναπηρία, που έρχονται σε πλήρη αντίθεση με τη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας. Λαμβάνοντας υπόψη τη δύναμη των εικόνων, η μη συμπερίληψή τους σε αυτές λειτουργεί ως αποτρεπτικός παράγοντας για την ενεργή συμμετοχή τους στην πολιτική και κοινωνική ζωή της χώρας.

- Να ληφθούν μέτρα ευαισθητοποίησης για τη σημασία της συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία, και ιδιαίτερα των γυναικών με αναπηρία, στην πολιτική και δημόσια ζωή, και ως εκ τούτου στη λήψη αποφάσεων.
- Να συμπεριληφθεί η φωνή και η εικόνα των ατόμων με αναπηρία στο προωθητικό εκλογικό υλικό. Για παράδειγμα, σε αφίσες και εκλογικά σποτ να αναπαρίστανται άτομα με αναπηρία που ασκούν το δικαίωμα ψήφου -ως μέσο ευαισθητοποίησης και ενδυνάμωσής τους.

5.8 Εκπαίδευση στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία

Κατά καιρούς έχουν υπάρξει αναφορές/καταγγελίες ότι δεν επιτρέπεται σε άτομα με αναπηρία, ειδικότερα σε άτομα με νοητική ή ψυχική αναπηρία, να ασκήσουν το δικαίωμα ψήφου τους εξαιτίας της αναπηρίας τους. Παραδείγματος χάρη, υπήρξε αναφορά στο παρελθόν όπου ένας/μία δικαστικός αντιπρόσωπος δεν επέτρεψε σε ένα άτομο με νοητική αναπηρία να ψηφίσει επειδή θεώρησε ότι ήταν σε καθεστώς δικαιοπρακτικής ικανότητας, χωρίς ωστόσο το άτομο με νοητική αναπηρία να είναι και χωρίς ο/η δικαστικός αντιπρόσωπος να ζητήσει κάποιο έγγραφο που να επιβεβαιώνει και επίσημα το συμπέρασμά του. Αντιθέτως δε, αρκέστηκε στην εντύπωση που διαμόρφωσε ο/η ίδιος/α, εμποδίζοντας όμως το άτομο με αναπηρία να ψηφίσει.

Επιπρόσθετα, λαμβάνοντας υπόψη και την εγκύκλιο που δημοσιεύεται στις παραμονές των εκλογών και στην οποία επισημαίνεται η υποχρέωση των μελών της εφορευτικής επιτροπής να βοηθήσουν τα άτομα με αναπηρία, σε περίπτωση

που τους ζητηθεί, κατά την άσκηση του δικαιώματος ψήφου, πολλές φορές πολλοί δημόσιοι λειτουργοί, αλλά και πολίτες, δεν γνωρίζουν πως να συμπεριφερθούν σε αυτά. Κάποιες φορές αισθάνονται άβολα ή αμήχανα, αναπτύσσουν διάφορες φοβίες, ή/και δεν γνωρίζουν πως να επικοινωνήσουν με τα άτομα που ανήκουν σε διαφορετικές κατηγορίες αναπηρίας. Για τους λόγους αυτούς προτείνουμε:

- Να παρέχεται πριν τη διεξαγωγή των εκλογών επιμόρφωση στους δικαστικούς αντιπροσώπους, λόγω της ευθύνης που έχουν για την ομαλή διεξαγωγή της εκλογικής διαδικασίας στα εκλογικά κέντρα, όσο και στα μέλη των εφορευτικών επιτροπών για το πως μπορούν να συνδιαλλαγούν με τα άτομα με αναπηρία, σεβόμενοι τα δικαιώματά τους.

5.9 Υιοθέτηση μιας συμπεριληπτικής γλώσσας για την αναπηρία

Η λανθασμένη χρήση γλώσσας όταν γίνεται αναφορά σε ζητήματα που σχετίζονται με την αναπηρία, όπως και όταν γίνεται αναφορά στα ίδια τα άτομα με αναπηρία, είναι ένα πρόβλημα που πολύ συχνά συναντά κανείς στην ελληνική νομοθεσία. Βασική αίτια αυτού του προβλήματος είναι ότι η γλώσσα προέρχεται κυρίως από το ιατρικό μοντέλο της αναπηρίας που προσεγγίζει την αναπηρία ως μια ασθένεια που χρειάζεται θεραπεία. Πρόκειται για αντίληψη που δεν συνάδει με τη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας. Μάλιστα, η λανθασμένη χρήση της γλώσσας για την αναπηρία που χρησιμοποιείται στο ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο αποτέλεσε και μια από τις Παρατηρήσεις και Συστάσεις της Επιτροπής των ΗΕ. Ειδικότερα, η Παρατήρηση αφορούσε στην υποτιμητική γλώσσα που χρησιμοποιείται για τα άτομα με αναπηρία και στην ανάγκη εξάλειψής της από την ελληνική νομοθεσία.

Στο πλαίσιο της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας, η **γλώσσα** που χρησιμοποιείται για τα άτομα με αναπηρία πρέπει να είναι **συμπεριληπτική** (inclusive language) και να **δίνει έμφαση πρωτίστως στο άτομο και δευτερευόντως στην αναπηρία του**, παραμερίζοντας ξεπερασμένες και πολλές φορές υποτιμητικές εκφράσεις για τα άτομα με αναπηρία, προερχόμενες από το ιατρικό μοντέλο της αναπηρίας, αφετέρου από στερεότυπα και προκαταλήψεις για τα άτομα με αναπηρία. Για το λόγο αυτό, προτείνουμε:

- Να απαλειφθεί από τη νομοθεσία η απαρχαιωμένη και μη συμβατή με τη δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας ορολογία που χρησιμοποιείται για την αναπηρία και για τα άτομα με αναπηρία.

Ως Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας εργαζόμαστε ήδη συστηματικά στο πεδίο της ορθής χρήσης της γλώσσας στη βάση της δικαιωματικής προσέγγισης. Με στόχο να διευκολύνουμε το έργο σας, στο **Παράρτημα II** παρουσιάζουμε τις βασικές αρχές της συμπεριληπτικής γλώσσας και συστάσεις ενδεδειγμένης ορολογίας όταν αναφερόμαστε στα άτομα με αναπηρία τόσο στον προφορικό όσο και στον γραπτό λόγο. Το εν λόγω κείμενο βασίστηκε στις Οδηγίες Συμπεριληπτικής Γλώσσας για την Αναπηρία (Disability-inclusive language guidelines) που δημοσίευσαν το 2019 τα ΗΕ στο πλαίσιο εφαρμογής της Στρατηγικής για την Ένταξη των Ατόμων με Αναπηρία (Disability Inclusion Strategy).⁶¹

⁶¹ United Nations (2019). *Disability-inclusive language guidelines*. Available at: <https://www.ungeneva.org/sites/default/files/2021-01/Disability-Inclusive-Language-Guidelines.pdf>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΆΡΘΡΟΥ 29 ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑ ΖΩΗ

Άρθρο 29

Συμμετοχή στην πολιτική και δημόσια ζωή

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη εγγυώνται στα άτομα με αναπηρίες πολιτικά δικαιώματα και την ευκαιρία να τα απολαμβάνουν, σε ίση βάση με τους άλλους, και αναλαμβάνουν:

α. Να διασφαλίζουν ότι τα άτομα με αναπηρίες μπορούν να συμμετέχουν, αποτελεσματικά και πλήρως, στην πολιτική και δημόσια ζωή, σε ίση βάση με τους άλλους, άμεσα ή μέσω ελεύθερα εκλεγμένων αντιπροσώπων τους, συμπεριλαμβανομένου και του δικαιώματος και της ευκαιρίας, για τα άτομα με αναπηρίες, να ψηφίζουν και να εκλέγονται, μεταξύ άλλων:

i. Διασφαλίζοντας ότι οι διαδικασίες ψηφοφορίας, οι εγκαταστάσεις και τα υλικά είναι κατάλληλες, προσβάσιμες και εύκολες στην κατανόηση και χρήση,

ii. Προστατεύοντας το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρίες να ψηφίζουν με μυστική ψηφοφορία σε εκλογές και δημόσια δημοψηφίσματα, χωρίς εκφοβισμό, και να θέτουν υποψηφιότητα στις εκλογές, να κατέχουν αποτελεσματικά αξιώματα και να ασκούν όλα τα δημόσια λειτουργήματα, σε όλα τα επίπεδα της κυβέρνησης, διευκολύνοντας τη χρήση των υποβοηθητικών και νέων τεχνολογιών, όπου αυτό απαιτείται,

iii. Εγγυώμενα την ελεύθερη έκφραση της βούλησης των ατόμων με αναπηρίες, ως ψηφοφόρων και, για το σκοπό αυτό, όπου είναι απαραίτητο, μετά από αίτημα τους, να επιτρέπουν τη βοήθεια κατά την ψηφοφορία, από ένα πρόσωπο της επιλογής τους

β. Να προάγουν ενεργά ένα περιβάλλον, στο οποίο τα άτομα με αναπηρίες μπορούν αποτελεσματικά και πλήρως να συμμετέχουν στο χειρισμό των δημόσιων υποθέσεων, χωρίς διακρίσεις και σε ίση βάση με τους άλλους και να ενθαρρύνουν τη συμμετοχή τους στις δημόσιες υποθέσεις, συμπεριλαμβανομένης και:

i. Της συμμετοχής τους σε μη-κυβερνητικές οργανώσεις και σε ενώσεις που ενδιαφέρονται για τη δημόσια και πολιτική ζωή της χώρας και στις δραστηριότητες και τη διοίκηση των πολιτικών κομμάτων,

ii. Της ίδρυσης και συμμετοχής σε οργανώσεις ατόμων με αναπηρίες, για να αντιπροσωπεύουν τα άτομα με αναπηρίες σε διεθνές, εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

Το άρθρο 29 της Σύμβασης επικεντρώνεται στα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία στην απόλαυση και άσκηση τους δικαιωμάτων τους στην πολιτική συμμετοχή. Βασική αρχή του άρθρου 29 είναι ότι όλοι οι πολίτες με ή χωρίς αναπηρία είναι ίσοι και συνεπώς πρέπει όλοι να έχουν την ευκαιρία να συμμετέχουν στην πολιτική και δημόσια ζωή. Το άρθρο 29 αποτελείται από δυο παραγράφους. Η πρώτη παράγραφος επικεντρώνεται στα εκλογικά δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία ενώ η δεύτερη με τη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στη δημόσια διοίκηση και στη διεκπεραίωση δημόσιων υποθέσεων.

Πιο αναλυτικά, η πρώτη παράγραφος του άρθρου 29 επικεντρώνεται στο δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι για τα άτομα με αναπηρία καθώς και στο δικαίωμα τους να κατέχουν αξιώματα σε ίση βάση με τους πολίτες χωρίς αναπηρία. Οι τέσσερις άξονες που επικεντρώνεται η παράγραφος α του άρθρου 29 είναι: i) η προσβασιμότητα ii) η διασφάλιση της μυστικότητας της ψήφου, iii) η συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στις εκλογικές διαδικασίες -τόσο όσο ψηφοφόροι όσο και ως υποψήφιοι στις εκλογικές διαδικασίες σε οποιαδήποτε βαθμίδα αλλά και εκλογικό επίπεδο- και με την αξιοποίηση της διαθέσιμης τεχνολογίας όπου αυτή είναι απαραίτητη, και iv) το δικαίωμα επιλογής από το ίδιο το άτομο με αναπηρία του ατόμου-βοηθού που το ίδιο επιθυμεί και εμπιστεύεται για να τον βοηθήσει κατά την άσκηση του εκλογικού του δικαιώματος.

Ως προς τη δεύτερη παράγραφο, αυτή επικεντρώνεται κυρίως στη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία σε τομείς που αφορούν τη δημόσια διοίκηση, όπως η συμμετοχή τους σε μη-κυβερνητικές οργανώσεις, σε οργανώσεις που το ενδιαφέρον τους είναι στη δημόσια και πολιτική ζωή της χώρας καθώς και στα ίδια τα πολιτικά κόμματα. Εκτός από τα προαναφερόμενα ήδη συμμετοχής στην πολιτική και δημόσια ζωή της χώρας, εξίσου σημαντική είναι και η συμμετοχή τους σε οργανώσεις για τα ίδια τα άτομα με αναπηρία τόσο σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και διεθνές επίπεδο ώστε να ακουστεί η φωνή των ατόμων με αναπηρία που άλλωστε είναι και ο κινητήριος μοχλός της ίδιας της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II: ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Μια από τις Παρατηρήσεις και Συστάσεις της Επιτροπής, όπως προέκυψε ύστερα από τον εποικοδομητικό διάλογο με την αντιπροσωπία του ελληνικού κράτους, αφορούσε στη γλώσσα που χρησιμοποιείται στην ελληνική νομοθεσία για τα άτομα με αναπηρία. Ειδικότερα, η Παρατήρηση αφορούσε στην υποτιμητική γλώσσα που χρησιμοποιείται για τα άτομα με αναπηρία και στην ανάγκη εξάλειψής της από την ελληνική νομοθεσία.

Η βασική αρχή που εισάγεται με τη Σύμβαση είναι ότι η γλώσσα που πρέπει να χρησιμοποιείται για τα άτομα με αναπηρία είναι μια γλώσσα *συμπεριληπτική* (inclusive language) και να **δίνει έμφαση πρωτίστως στο άτομο και δευτερευόντως στην αναπηρία του**, παραμερίζοντας ξεπερασμένες και πολλές φορές υποτιμητικές εκφράσεις για τα άτομα με αναπηρία, προερχόμενες από το ιατρικό μοντέλο της αναπηρίας, αφετέρου από στερεότυπα και προκαταλήψεις για τα άτομα με αναπηρία.

Σύμφωνα με τις Οδηγίες Συμπεριληπτικής Γλώσσας για την Αναπηρία (*Disability-inclusive language guidelines*) που δημοσιεύσαν το 2019 τα ΗΕ στο πλαίσιο εφαρμογής της Στρατηγικής για την Ένταξη των Ατόμων με Αναπηρία (Disability Inclusion Strategy),⁶² η γλώσσα που οφείλουμε να χρησιμοποιούμε όταν αναφερόμαστε στα άτομα με αναπηρία πρέπει να βασίζεται στις ακόλουθες πέντε αρχές:

1. Έμφαση στο άτομο και όχι στην αναπηρία
2. Αποφυγή χρήσης «ετικετών» και στερεοτύπων
3. Μη χρήση συγκαταβατικών ευφημισμών
4. Η αναπηρία δεν είναι ασθένεια ή πρόβλημα
5. Χρήση ορθής γλώσσας στον προφορικό και ανεπίσημο λόγο

Στον Πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η προτεινόμενη προς χρήση και αποφυγή ορολογία όταν αναφερόμαστε στα άτομα με αναπηρία.

⁶² United Nations (2019). *Disability-inclusive language guidelines*. Available at:

<https://www.ungeneva.org/sites/default/files/2021-01/Disability-Inclusive-Language-Guidelines.pdf>

Προτεινόμενοι όροι για την αναπηρία		Όροι που θα πρέπει να αποφεύγονται	
	άτομο/α με αναπηρία		άτομα/α με ειδικές ανάγκες, άτομο/α με ειδικές ικανότητες, ανάπηρος/η, ανάπηρο/α άτομο/α, ΑμεΑ, ΑμΕΑ, αφανείς ήρωες της καθημερινότητας, ήρωες της ζωής ήρωες με αναπηρία
	άτομο/α χωρίς αναπηρία, το υπόλοιπο του πληθυσμού		κανονικός/η, υγιής, φυσιολογικός, αρτιμελής
	έχει αναπηρία...		υποφέρει από, πάσχει από ταλαιπωρείται από, χτυπήθηκε από
	άτομο με νοητική αναπηρία		καθυστερημένος, καθυστερημένο άτομο, αργός, ανισόρροπος, χαμηλής νοημοσύνης,
	άτομο με ψυχοκοινωνική αναπηρία		παράφρων, τρελός, μανιακός, ψυχικά διαταραγμένος, συναισθηματικά διαταραγμένος ψυχικά άρρωστος

✓	κωφός άτομο/α που είναι κωφό/α βαρήκοος άτομο με ακουστική αναπηρία τυφλοκωφός	✗	κουφός, κωφάλαλος, μουγγός
✓	άτομο με αναπηρία λόγου άτομο που χρησιμοποιεί συσκευή επικοινωνίας άτομο που χρησιμοποιεί εναλλακτική μέθοδο επικοινωνίας	✗	άλαλος, δεν μπορεί να μιλήσει
✓	τυφλός, άτομο που είναι τυφλό, άτομο με οπτική αναπηρία	✗	αόμματος, στραβός
✓	άτομο με κινητική αναπηρία άτομο με αναπηρία στα άνω άκρα άτομο με αναπηρία στα κάτω άκρα	✗	σακάτης, κουτσός, παράλυτος, κουλός
✓	χρήστης/τρια αναπηρικού αμαξιδίου, άτομο που χρησιμοποιεί αναπηρικό αμαξίδιο	✗	καθηλωμένος/η σε αναπηρικό καροτσάκι
✓	άτομο με σύνδρομο down	✗	άτομο με ειδικές ανάγκες μογγόλος
✓	άτομο που έχει/με λέπρα	✗	λεπρός
✓	άτομο με χαμηλό ανάστημα μικρό άτομο άτομο με αχονδροπλασία (αν ανήκει σε αυτή την κατηγορία)	✗	νάνος

[Πηγή: Disability-inclusive language guidelines,

Available at: <https://www.ungeneva.org/sites/default/files/2021-01/Disability-Inclusive-Language-Guidelines.pdf>